

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen i Juli 1868

ved

Aars og Voss's Skole.

1. Om Iliadens 18de bog.
2. Om indførelse af øvelser i den græsk-makedoniske elementar-taktik i latin-skolerne.
3. Skole-Efterretninger.

Kristiania.

Trykt hos W. C. Fabritius.

1868.

Indbydelsesskrift

til

den offentlige Examen i Juli 1868

ved

Aars og Voss's Skole.

1. Om Iliadens 18de bog.
2. Om indførelse af øvelser i den græsk-makedoniske elementar-taktik i latin-skolerne.
3. Skole-Efterretninger.

Kristiania.

Trykt hos W. C. Fabritius.

1868.

Om Iliadens 18de bog.

(Af J. Aars.)

Das lachmannische Verfahren wird bald
als überwundener Standpunkt gelten.

Nitzsch. (Gesch. d. epischen Poesie,
p. 347.)

Ligeoverfor de lachmannske og lignende teorier tænker jeg, at det nu gaar an uden videre at henholde sig til de ord af Nitzsch, som jeg har sat i spidsen. Istedendfor yderligere at bekjæmpe disse teorier, hvilket efter mit skjøn tilstrækkelig er gjort, turde det nu være det frugtbareste ved behandlingen af de homeriske digte at vende tilbage til den gamle forudsætning om digtenes *væsentlige enhed*. Ved en fra denne forudsætning udgaaende behandling turde man maaske ogsaa vinde positive beviser for selve forudsætningens sandhed.

Som prøve paa en saadan behandling vil jeg her i kort-hed gennemgaa en bog af Iliaden, som indtager en central stilling og tillige i andre henseender hører til de mærkeligste, — ihvorvel Lachmann ikke har andet at sige om den, end at den er ligesaa „slet“ som de fire følgende! Jeg støtter mig i mange stykker til de antydninger, som *Dr. Kiene* har givet i sit verk „Die Komposition der Ilias des Homer.“ De homeriske citater har jeg troet at burde give i oversættelse, for det meste efter Wilster.

Iliaden handler om Achilleus's vrede mod Agamemnon og denne vredes følger. Handlingens røde traad er Achilleus's forherligelse. Efterat Achilleus er bleven krænket paa det dybeste af Agamemnon, begjerer han — gennem Thetis —

hevn og oprejsning af Zeus; Zeus lover ham den, skjønt han ved, at det vil volde ham selv meget besvær og især mangel på strid med Here;¹⁾ og Zeus holder sit løfte og gennemfører sin beslutning, skjønt det koster ham ikke alene ordstrid og trætte, men den alvorligste kamp med flere af de mægtigste guder, ja fører til en voldsom splittelse i den hele gudeverden. Til Achilleus's forherligelse tjener nu en lang række af begivenheder og situationer baade paa kamppladsen og udenfor, ja baade paa Olympos og paa jorden; og i mangfoldige enkelte træk — baade store og smaa — fremtræder Achilleus's ære og forherligelse som det styrende forsyns, d. c. Zeus's, og altsaa som digterens øjemed.

I denne Achilleus's forherligelse kan vi imidlertid adskille to væsentlige sider; den fremmes paa to væsentlig forskellige maader, baade negativt og positivt, og som følge heraf deler digtets handling sig i to væsentlig forskellige afsnit. Achilleus æres nemlig først ved den vending, kampen tager for hans landsmænd, saasnart han trækker sig ud af den, ved alle de forfærdelige nederlag, som Achaierne lider, saalænge de maa kjæmpe uden ham; dette er den nærmeste følge af vreden, af striden mellem ham og Agamemnon;²⁾ denne side af hans forherligelse falder ogsaa sammen med den *hevn*, uden hvilken ingen fuld oprejsning var mulig, og som nærmest var det, han gennem Thetis bad Zeus om.³⁾ Efterat digteren saaledes har vist, „hvordan alle, selv under Achilleus's fraværelse, har tanken henvendt paa ham, hvordan hans person gjør sig gjeldende selv der, hvor han ikke er tilstede,“⁴⁾ ven-

¹⁾ 1, 518: „Det er dog ret en fortrædelig sag, da kivi du med Here volde mig vil, naar med knubbede ord hun siden mig turrer“ o. s. v.

²⁾ 1, 2: Vreden — den fæle, som voldte Achaierne tusende smerter o. s. v.

³⁾ 1, 407—412; 508—510; 559; 2, 3—4.

⁴⁾ *Nutzhorn*, De homeriske Digtes Tilblivelsesmaade, p. 229.

der digtet tilbage til ham selv, og nu æres han ikke mindre ved de bedrifter, det gives ham at udføre, da han endelig opgiver sin vrede og paany styrter sig i kampen, og ved den maade, hvorpaa disse bedrifter skildres, og da ikke mindst derved, at alle de øvrige helte, ja hele den øvrige hær træder ganske i baggrunden fra den stund, da Achilleus paany optræder, medens paa den anden side denne Achilleus's optræden atter — og det paa Zeus's udtrykkelige bud — bringer guderne selv paa kamppladsen.

Saaledes falder da Iliaden i to hovedafsnit. I det første hevnes og forherliges Achilleus, *idet han holder sig borte fra kampen*. I det andet forherliges han *gjennem sin fornyede deltagelse i kampen*. Det første afsnit omfatter digtets største del — indtil 18de bog, det andet afsnit de øvrige bøger; den 18de bog danner baade afslutningen af det første og overgangen til det andet, den danner saa at sige mellemedet mellem de to afsnit; 18de bog giver et tilbageblik eller — rettere sagt — den tilskynder os til at gjøre et tilbageblik paa hele den tidligere handlings udfoldelse og især paa dens begyndelse, den danner et hvilepunkt, hvorfra man bekvemt kan se tilbage, og den forbereder os tillige til de store og mægtige begivenheder, som de følgende bøger indeholder, den baade motiverer dem og lader os forud ane dem. I forbindelse med denne dens centrale stilling, som vil fremstille sig for os ved en nærmere betragtning af dens indhold, bør vi ogsaa særlig merke os dens forhold til 1ste bog. Symmetri, overensstemmelse mellem de enkelte dele, parallelisme, dels i form af ligheder, dels af kontraster, er gjennemgribende lov i al oldtidens kunst, i digtningen ikke mindre end f. eks. i arkitekturen, og i intet græsk kunstverk er vel ogsaa denne lov fulgt og anvendt paa en fuldkommere maade end i Iliaden, saa frit og utvunget og naturlig, at det ligesom falder af sig selv og *maa* saa være og ofte synes ganske ubevidst, og dog med en

merkelig nøjagtighed og konsekvens. Denne symmetriens lov, som kan forfølges gennem den hele Iliade og i alle dens enkeltheder, fremtræder da ogsaa i forholdet mellem 18de bog og 1ste. Og disse to bøger staar jo ogsaa i en bestemt relation til hinanden. 1ste bog er hele digtets *πρόλογος*, den giver ekspositionen til den hele handling; men som naturligt er, staar den i en speciellere forbindelse med handlingens *første* hovedstykke; den fortæller os vredens opkomst og motiverer de følgende begivenheder, hvis øjemed er at skaffe Achilleus oprejsning og hevn; vi ser Thetis efter samtale med Achilleus gaa til Olympos og bønfalde Zeus om at skjænke Achilleus *τιμήν* (oprejsning) ved at lade Achaierne ligge under for Troerne, saa disse ret grundig kan komme til at savne ham og baade de og Agamemnon selv faa føle, hvor daarlig han som overkonge har stelt sig.¹⁾ — Handlingens andet hovedstykke derimod, Achilleus's forherligelse gennem hans egne bedrifter, idet han opgiver sin vrede, staar endnu paa dette punkt fjernere for digterens tanke og tiltrænger derfor paa en maade sin egen *πρόλογος*, etslags særskilt ekspositions-scene. Denne faar vi i 18de bog. Den fremtræder der ikke som et selvstændigt og afsluttet hele, som om digtets andet hovedafsnit skulde være et selvstændigt digt for sig; men ligesom dette andet afsnit hænger uopløselig sammen med det første og i fuldeste forstand kun er en *del* af det store hele, saaledes er dette afsnits indledning eller *πρόλογος* aldeles sammenflettet med den del af digtet, som danner afslutningen af det første afsnit.

Forholdet mellem disse to bøger — 1ste og 18de — er altsaa i korthed det, at paa den ene side 1ste bog indleder og 18de bog afslutter digtets første hovedafsnit, og paa den anden

¹⁾ I, 410: — — for at de alle da kan faa føle sin konge, og at Atreiden, den mægtige drot Agamemnon, kan skjønne, hvad han forbrød, da han haaned Achaiernes gjeveste kjæmpe.

side 1ste bog, idet den indleder det første hovedafsnit, tillige indleder det hele digt, 18de bog indleder dets andet hovedafsnit.

Naar jeg nu gaar over til at fremstille det væsentligste indhold af 18de bog, skal jeg gjøre det paa en saadan maade, at jeg derved søger at retfærdiggjøre denne betragtning af bogen som et mellemlid mellem digtets to hovedafsnit, som en afslutning af det første og en indledning til det sidste. Men først maa vi i størst mulige korthed gjenkalde os gangen i de foregaaende bøger, især forsaavidtsom vi deraf kan se, hvor betydningsfuld Achilleus's fraværelse var, og forberedes til at skjønne, baade hvad der endelig bevægede ham til at lade sin vrede fare, og hvilket absolut omslag i tingenes gang hans fornyede optræden paa kamppladsen maatte bevirke.

Efterat Achilleus i heftig vrede har trukket sig tilbage fra kampen og erklæret, at hverken han eller nogen af hans folk vil være med længere, opstaar der en fuldstændig modløshed blandt Achaierne's folk og høvdinger. For at faa kampen igang igjen maa Zeus gribe til overordentlige forholdsregler; gennem en skuffende drøm indgiver han Agamemnon atter mod til at optage kampen, og ham følger de øvrige høvdinger loyalt, skjønt meget modstræbende;¹⁾ endelig efter Agamemnons forstillede forslag om hjemrejse og efter scenen med Thersites oplives ogsaa hærens kamplyst paany. Men det gaar daarlig; i tvekampen mellem Menelaos og Alexandros (i 3dje bog), som skulde afgjøre det hele, sejrer vistnok Menelaos; men Troerne bryder paa dobbelt maade den sluttede

¹⁾ Merk Nestors ord 2, 79 fg.:

„Venner! Argeierne's drotter i kamp, i raad deres talsmænd!
dersom en anden Achaier den drøm os havde bebudet,
vilde vi kalde den tant og vende vor hu fra hans udsagn;
nu derimod har den ypperste mand blandt krigerne set den;
vel! saa lad os, om muligt, Achaierne væbne til angreb!“

pagt — (ogsaa efter forsynets vilje, nemlig dels — i slutningen af 3dje bog — efter Afrodites foranstaltning, dels — i begyndelsen af 4de bog — efter en udtrykkelig beslutning af Zeus, fattet i gudernes forsamling paa Heres forslag, og med Athene som den guddommelige viljes fuldbyrderinde); kampen kommer saaledes virkelig i gang paany (4de bog); den føres — tildels under gudernes deltagelse — med veksellende held og uheld (5te og 6te bog), dog saa, at Troerne mod slutningen af slaget synes at faa overtag; man prøver atter en afgjørelse ved tvekamp (mellem Hektor og Aias — 7de bog); men ogsaa den bliver uafgjort; da Achilleus er borte, kan ikke Achaierne sejre; i det *andet slag* (8de bog) bliver dette endnu klarere; Achaiernes nederlag aabner øjnene paa Agamemnon, saa han indser sin uret og skyld ligesom Achilleus og kommer til et oprigtigt ønske om udsøning og erklærer sig villig til at give al den bod, som Achilleus kunde ønske. Det højtidelige forsoningsforsøg i 9de bog mislykkes; Achilleus paa sin side er haard og ubøjeelig; ogsaa han paadrager sig derved en skyld, som motiverer den tunge prøvelse, han siden maa lide ved at miste sin elskede Patroklos. Efter nogle mindre episoder (Odysseus og Diomedes's naturlige ekspedition til Trakerkongen Rhesos's telt o. s. v., som falder ud til Achaiernes fordel og derved formidler overgangen fra den mørke stemning i slutningen af 9de bog til frejdigheden i begyndelsen af 11te,) begynder i 11te bog det *tredje slag*. Her er Troerne afgjort overlegne (11—13de bog); vel lykkes det de mod Zeus's raadslutning fiendtlige guder med Here i spidsen for en tid at skuffe Zeus, saa Achaierne faar overhaand (14de bog); men det er kun en episode i kampen; efter Zeus's opvaagnen i 15de bog trænges Achaierne forfærdelig af Troerne og mest af Hektor; i begyndelsen af 16de bog trænger de frem lige til Achilleus's skibe, saa at tilsidst endog Achilleus's hjerte røres, og paa Patrok-

los's bøn tillader han denne, iført hans egen rustning, at føre hans Myrmidoner i kampen. Patroklos udfører vældige bedrifter; men tilsidst falder han for Hektors haand (16de bog). I den følgende bog, som giver os et levende indtryk af, hvor højt Patroklos var elsket, føres en heftig strid om den faldnes vaaben og lig; mod Troerne kjæmper Achaiernes ypperste helte, især Menelaos og Aias; guderne selv griber ind; Menelaos kan ikke hindre Hektor fra at tage Achilleus's rustning, som Patroklos havde baaret; men endelig lykkes det Menelaos og Meriones at flygte med liget henimod Achaiernes skibe, medens især begge *Aianterne* søger at holde de forfølgende Troer, blandt hvilke især merkes *Hektor og Aineias*, tilbage; med større og større voldsomhed trænger Troerne paa, kampen bliver rasende, og

— — de unge achaiske kjæmper

flygted i sværme med græsseligt skrig og kampen for-
glemte (17,759).

Imidlertid har Menelaos sendt Antilochos, Nestors søn, til Achilleus for at melde ham Patroklos's død. Med Achilleus's modtagelse af dette budskab begynder 18de bog.

Antilochos finder Achilleus ved hans skibe, hvor han sidder sorgfuld i sind, fuld af anelse om den ulykke, som han straks skal erfare (v. 4). Da han har faat vished om Patroklos's død, bryder han ud i de heftigste klager, og ligesom han i første bog i harmen over Agamemnons frækhed og tabet af Briseis klager sin nød for sin moder, saaledes hører *hun* ogsaa nu hans graad (v. 35); ogsaa hun giver sin smerte over sønnens ulykke udbrud og stiger derpaa straks op af havet, ledsaget af sine søstre, og gaar til Achilleus og tiltaler ham (v. 73) med de samme ord som i 1ste bog (v. 362). Achilleus fortæller hende, hvad der er skeet, skildrer sin bitre sorg og tillige sin bedrøvelse over, at han bliver sin moder til saa megen smerte; ti at Patroklos's død vil

drage hans eget fald med sig, det ser han allerede forud i aanden (v. 88—93), og at det var hans skjæbne at faa en tidlig død, det har allerede før hans moder aabenbaret ham (1, 416—18). Gribende er Thetis's korte, sorgbetyngede svar; hun har ikke mange ord at sige nu; grædende svarer hun blot:

„Ja, som du taler, min søn, vil snart dig times din henfart; døden er rede paastand at ramme dig straks efter Hektor!“

Overvældet af sin smerte *ønsker* Achilleus sig døden; han har ikke mere at leve for nu, da han ikke kunde afværge døden fra sin kjære ven, som nu er falden fjernt fra sit fædreland, uden at Achilleus var ved hans side for at frelse ham. Bittert klager han over den unyttig hengangne tid: ikke vil jeg komme hjem igjen til det kjære fædreland, men heller ikke har jeg hjulpet Patroklos eller alle de andre landsmænd, som er faldne for den herlige Hektor, men jeg sidder her ved skibene, en unyttig byrde for landet (*ἔρωσζον ἄχθος ἀρούρης*), jeg — siger han (idet han kun med smerte kan tænke paa sin krigervælde, der nu har været til ingen nytte,) jeg, der dog er som ingen af de kobberpansrede Achaier i kampen! Og saa fuldstændigt er omslaget hos ham, at medens han før holdt haardnakket fast ved sin vrede og ikke vilde høre tale om forsoning, saa indser han nu, at han selv har paadraget sig denne sorg og kunde undgaat den, hvis han havde vist sig forsonlig mod Agamemnon; nu bliver han sig sin skyld bevidst og forbander den strid, som havde rejst sig mellem ham og Agamemnon, og ønsker, at al kiv og vrede maatte forsvinde baade fra guder og mennesker. Og derpaa samler han sig sammen og afbryder sin klage (v. 112); „nu maa jeg gaa, maa Hektor tillivs, som knuste det elskte hoved, og saa vil jeg tage min død, saasnart det behager Zeus og den øvrige himmelske slægt at lade den komme;“ (v. 114—116); nu glæder han sig ved tanken om hevn og om atter at skulle tumle sig i striden og lade

Troerne faa føle, at han længe har hvilet sig ud fra kampen. Thetis giver ham ret i hans betragtning og trøster ham med, at han snart vil faa hevn over Hektor; imidlertid lover hun ham at gaa til Hefaistos for af ham at faa en ny rustning til Achilleus, ds hans egne vaaben, som allerede Antilochos har fortalt ham, var i Hektors hænder; førend hun kommer tilbage med nye vaaben, maa han ikke styrte sig i kampen. Derefter sender Thetis sine søstre tilbage til Nereus's bolig i havet og iler selv til Olympos. (Ogsaa i 1ste bog ender samtalen mellem Achilleus og hans moder med, at hun lover at gaa til Olympos for ham.)

Dette stykke (til v. 147), budskabet til Achilleus om Patroklos's død og skildringen af hans smerte, er selvfølgelig led i fortællingen og følger som umiddelbar fortsættelse af den foregaaende bog. Men denne levende skildring af Achilleus's smerte over Patroklos's død, som viser sig baade i hans voldsomme klager ved modtagelsen af budskabet og i hans ord til moderen, er ogsaa nødvendig for forstaaelsen af det *følgende*. Vi maatte se hans fortvilelse med egne øjne, se, hvorledes han sønderriver sit haar og bestrør sit hoved med aske og styrter sig i støvet, vi maatte høre hans heftige smertesudbrud, høre de sorgopfyldte, snart vemodige, snart bitre ord, som han talte til moderen, vi maatte faa indtrykket af det oprør, den omveltning i hans sjæl, vennens fald havde medført, saa levende og sterkt, som muligt, for ret at føle, at han nu ikke *kunde* andet end lade vreden mod Agamemnon og de øvrige Achaier fare, at han nu *maatte* opgive sin trods og styrte sig i kampen, at han nu maatte sætte alt andet tilside, at den fuldstændigste hevn over Hektor og Troerne nu, saaledes som hans sind og karakter engang var, maatte blive hans livs eneste maal. Ligesom denne scene altsaa er en naturlig fortsættelse af det foregaaende, saaledes danner den den nødvendige indledning til den følgende handling,

som alene paa denne maade kunde motiveres. Og om vi end af de foregaaende bøger har faat et saadant indtryk af forholdet mellem de to venner, at vi nok kunde forstaa, at Patroklos's død maatte frembringe dette omslag i Achilleus's sind, saa kan dette ikke være digteren nok; psykologisk kan omslaget være tilstrækkelig motiveret; poetisk bliver det kun da motiveret, naar vi ser med vore egne øjne, hvorledes omslaget foregaar og maa foregaa.

I det følgende (fra v. 148) optages traaden fra slutningen af 17de bog; skildringen af den rasende kamp om Patroklos's lig faar her sin umiddelbare fortsættelse; Hektor griber atter fat i ligets fødder; tre gange slaar Aianterne ham tilbage; men han lader sig ikke jage, og endelig kommer det dertil, at han vilde have revet liget med sig og vundet unævnelig hæder, hvis ikke Here havde sendt Iris til Achilleus for at tilskynde ham til nu endelig at komme sin ven til hjælp i døden og redde hans lig (v. 165—180). Achilleus indvender, at han endnu ingen vaaben har; men, siger Iris, han behøver kun at gaa hen til graven og vise sig for Troerne, for at de, rædde ved synet af ham, skal stanse med striden, og Achaiernes krigerske sønner aande paany i sin kvide (v. 199—201). Achilleus følger opfordringen, og nu kommer Athene ham tilhjelp, kaster sin „aigis“ over hans skuldre og omgiver hans hoved med en gylden sky og blander sin røst med hans, idet han 3 gange raaber udover graven til Troerne og vækker unævnelig rædsel og forfærdelig forvirring iblandt dem; hestene vender med vognene, vognstyrerne bliver slagne af skræk, 3 gange bringes Troerne og deres κλειοὶ ἐπικούροισι i stor forvirring, og 12 af de ypperste helte omkommer ved sine egne vogne og lanser. Men for Achaierne havde Achilleus's fremtræden en anden virkning; glade lagde de nu Patroklos's lig, som de havde reddet, paa baaren og omringede det, klagende højt; og dem

fulgte den fodrappe Achilleus, udgydende hede taarer, da han saa sin tro ven ligge paa baaren, sonderreven af det hvasse kobber. Og nu lod Here solen gaa ned, og saa maatte den dags kamp, d. e. Iliadens tredje slag, ende (v. 242). Med sterke farver har digteren her malet den umaadelige betydning, som Achilleus's person har ligeoverfor fiender og venner. Kan han allerede ved blot at vise sig og lade sin vældige røst høre bringe de kjæmpende fiender i saadan forvirring og betage dem al fatning og bevirke, at kamplykken øjeblikkelig vender sig og striden (om liget) afgjøres til hans landsmænds fordel, hvad maa da ikke ske, naar han selv træder virksom op paa kamppladsen? Det er skjönt, at Achilleus, som ikke har kunnet redde sin ven fra døden, og som bebrejder sig, at han har givet anledning til hans fald ved at sende ham i kampen uden selv at være med, dog faar vise ham den sidste, store velgjerning ved at bevirke, at hans lig reddes fra fiendernes haand; og den tilfredsstillelse, som dette maatte være Achilleus i hans dybe smerte, bidrager vistnok til at stemme hans sind forsonlig ligeoverfor hans landsmænd. Men maaden, hvorpaa denne Achilleus's bedrift skildres, er i høj grad skikket til at spænde forventningen om, hvad der skal komme i de følgende bøger, hvor vældig Achilleus da vil vise sig.

Imidlertid forhaster digteren sig ikke. Medens Thetis er hos Hefaistos for at skaffe Achilleus de lovede vaaben, benytter digteren tiden til i fuld symmetri med fremstillingen i den tilsvarende del af digtets første hovedafsnit at berette os om de nærmeste umiddelbare følger af omslaget hos Achilleus.

Da Achilleus som følge af striden med Agamemnon har trukket sig ud af kampen, merkes straks virkninger af denne begivenhed; *paa Olympos*, hvor den bliver anledning til striden mellem Zeus og Here (1, 539 fg.); *blandt Achaierne*, hos

hvem modet og kamplysten svinder, saa at der, som allerede paavist, maa overordentlige foranstaltninger fra Zeus's og derefter fra Agamemnons side til for atter at vække dem (2, 1—394), og krigslykken forlader mere og mere Achaierne, som alle de følgende bøger fortæller; endelig ogsaa *blandt Troerne*; vistnok udhæves ikke saa udtrykkelig et bestemt omslag i stemningen hos dem som hos Achaierne; men deres fremrykning til slag i aaben mark, Alexandros's udfordrende optræden o. s. v. (beg. af 3 b.) viser dog, at Achilleus's forsvinden fra kampskuepladsen har gjort dem mere kjække og fortrøstningsfulde end før, og i ethvert fald kommer ogsaa Troerne mer og mere til erkjendelsen af, at krigslykkens vending til deres fordel er en følge af, at Achilleus ikke længer er med, noget, som flere steder i forbigaaende udtales.

Her i 18de bog giver nu ogsaa digteren os et indtryk af den virkning, som hint omslag hos Achilleus øver til alle de samme sider, blandt guderne paa Olympos, blandt Achaierne og blandt Troerne; kun føres disse tre her, hvor aarsagen og virkningen er omvendt, frem for os i den *omvendte orden*, hvad der dog maaske ikke bør lægges nogen vægt paa. Vi skal nu betragte de 3 følgende stykker, som skildrer for os 3 samtidige begivenheder, nemlig *hos Troerne* et krigsraad (v. 243—313), *hos Achaierne* veklage over Patroklos, Achilleus's offentlige erklæring om at ville tage hevn og omsorgen for Patroklos lig (v. 315—355), og *paa Olympos* en samtale mellem Zeus og Here (v. 356—367).

Vi hørte, at Achilleus ved blot at vise sig ved graven og lade sin røst høre bragte den største forvirring i Troernes rækker. Og saa sterkt var det indtryk, det gjorde paa Troerne, at disse øjeblikkelig og, som det synes, ganske uvilkaarlig og uden alle formaliteter, uden nogensomhelst sammenkaldelse iler til forsamling, endog uden først at tænke paa maaltid, og i forsamlingen *stod* de, ingen gav sig ro til

at sætte sig ned, saa opfyldte var de af forfærdelse, fordi Achilleus nu havde vist sig, „og længe havde han hvilet fra den ødelæggende kamp“ (v. 248). Saa optræder den forstandige Pulydamas med det forslag, at man skal trække sig tilbage til staden og ikke blive natten over paa sletten ved skibene saa fjernt fra muren; saalænge Achilleus ikke var med,

„faldt det os let en dyst at bestaa med Achaiernes sønner;“
da kunde vi gaa offensivt frem; nu derimod faar vi nok tænke paa at forsvare os selv; —

„men naar imorgen til striden han frem i rustningens plader stormer og træffer os her, skal visselig mange fornemme, hvad for en kæmpe han er“,

o. s. v. (v. 268 fg.); derfor bør vi holde hæren samlet natten over og saa den følgende dag ruste os og indtage vor stilling til forsvar af staden og muren; da vil det blive værst for Achilleus selv, om han vil forsøge at udrette noget imod os. — Et lignende forslag gjorde Nestor *Achaierne* (i 7de bog), da det efter det første slag havde vist sig, hvor lidet de formaede uden Achilleus; og der gik forslaget igjennem; de befestede sin lejr ved en mur og en grav og erkjendte derved, at det nu var blevet nødvendigt at føre krigen paa en anden maade, nemlig mere defensivt. Ganske parallelt hermed er dette Pulydamas's forslag til Troerne, og begge er motiverede ved den stilling, Achilleus indtager. Pulydamas's forslag gaar imidlertid ikke gjennem; Hektor, hvis krigerske sind og ubetingelige heltmod her gjør ham ubesindig, optræder bestemt og ivrig imod det; han river de øvrige med sig og opflammer til sin egen og deres fordærvelse deres kamplyst, hvad der fremstilles som en virkning af Athene;

„thi forstanden betog dem Pallas's Athene“

(v. 311); paa samme maade lykkes det i anden bog Agamemnon, hvis sind ogsaa var forblindet ved guddommelig indvirk-

ning, nemlig ved Zeus's „fordærvelige drøm“, at opflamme Achaierne til fornyet kamplyst trods det, at Achilleus havde fjernet sig, — ogsaa til deres egen fordærvelse.

Troerne fulgte altsaa ikke Pulydamus's forslag,

„skjøndt godt var raadet, han gav dem“;

efter Hektors forslag holdt de maaltid omkring i lejren og beredte sig til at fortsætte kampen paa samme maade som hidtil.

Nu fører digteren os over til *Achaierne*. Disse finder vi hele natten igjeenuem klagende over Patroklos, og navnlig er det da Achilleus, som paa en højtidelig maade udtaler sin smerte, sit vemod ved tanken paa, at hverken hans ven eller han selv skal vende tilbage til hjemmet, og sin faste beslutning om at tage hevn. Disse Achilleus's ord kommer saaledes i digtet umiddelbart efter Hektors, og sammenstillingen af disse to taler forbereder os paa udfaldet; begge helte er bestemte paa at møde hinanden, og begge belaver sig fulde af fortrosthing paa den afgjørende kamp; men Hektor, hørte vi, var her *κακὰ μητιόων* (raadede ilde), og Achilleus's ord er det, som vil blive fuldbyrdede. Imidlertid vil Achilleus lade Patroklos's lig ubegravet, indtil han har udført heven. Han lader det derfor kun rense og salve og derpaa lægge paa baare og omhyggelig tildække. Men ved sine ord om den forfærdelige hevn, han vil tage, lægger han allerede her som senere ved sine handlinger sin rasende hevntørst for dagen; vi merker, at han ikke har besejret sit lidenskabelige sind, fordi om lidelsen har bragt ham til at angre sin uforsonlige vrede; ti ligesaa umaadelig, som han før var i sin vrede og hevntørst mod Agamemnon, ligesaa umaadelig er han nu i sin vrede og hevntørst mod Hektor. Derved paa drager han sig en ny skyld, saa han endnu engang maa lære at bøje sin stolte vilje (nemlig i 24de bog, da han — men først efter guddommeligt bud — samtykker i at udlevere

Hektors lig til den bønfuldende Priamos.¹⁾ I dette afsnit (v. 315—353) er indholdet af de følgende bøger antydet: den fornyede kamp, Hektors fald (20de—22de bog) og endelig Patroklos's højtidelige ligbegjængelse, efterat Achilleus har fuldbyrdet sin hevn (23de bog;) — ogsaa den umaadelige overdrivelse i Achilleus's hevn mod Hektor og den derved nødvendiggjorte udsoning med Priamos (24de bog) bliver allerede her forberedt. — Samtidig med disse to scener, som vi nu har betragtet, forsamlingen hos Troerne og Achaiernes — specielt Myrmidonernes — veklage over Patroklos, foregaar paa Olympos en scene, som digteren kort og fyndig skildrer os, idet han gjør overgangen dertil paa sedvanlig maade (ved hjælp af partiklerne *μὲν* — *δέ*, v. 354 og 356).

Dette sted har været meget omtvistet, allerede hos de gamle. I et skolion, som tillægges Porfyrios, findes efter Zenodotos (ell. Zenodoros) en opregning af en hel række grunde, der skal bevise, at disse vers maa være interpolerede; og det er vel de samme grunde, som har bestemt Bekker til i sin udgave at slette dem²⁾. Andre udgivere, som Spitzner, finder ikke de anførte grunde gyldige, men opfatter dog stedet paa samme maade som Zenodot. Fäsi holder versene for egte; men man ser ikke ret, hvorledes han har forstaat deres mening. Alt beror nemlig her, saavidt jeg kan se, paa, om man opfatter Zeus's ord til Here som bebrejdende og revsende eller som spøgefuldt forsonende. Jeg holder mig til den sidste opfatning og skal gjennem en nærmere betragtning af stedet søge at begrunde den³⁾.

Stedet lyder saa (efter Wilsters oversættelse med nogle faa forandringer):

Midlertid talte nu Zeus til Here, sin søster og hustru:

¹⁾ Se „Homerische Studien“ af Gladstone ved Schuster, p. 435 fg.

²⁾ Jeg kan ikke finde, at han nogensteds har udtalt sig derom.

³⁾ En meget kort og træffende begrundelse er allerede givet af Kiene.

„Det har nu du sat i verk, storøjede, værdige Here!
 du har nu vakt Achilleus igjen; man skulde jo hartad
 tro, at du selv var mor til de haarfagre mænd af Achaia!“
 Ham gjensvarede da storøjede, værdige Here:

„Skrækindjagende Zeus, hvor sært dog lyder din tale!
 hænder det tidt, at en mand mod en mand fuldhyrder sit
 anslag,
 skjønt af dødelig æt og begavet med ringere klogskab,
 sig, hvi skulde da jeg, blandt alle gudinder den første,
 baade ved byrd, og fordi jeg kaldes *din* hustru,
 du, der hyder som øverste drot over samtlige guder,
 ej i min harm det troiske folk hjemsoge med trængsel?“

Opfatter man Zeus's ord som en bebrejdelse, saa kommer unegtelig denne temmelig mal à propos, og jeg kan da ikke indse andet, end at flere af Zenodots grunde imod stedet er uigjendrivelige. Ti at Achilleus nu træder frem og paany vil styrte sig i kampen, er jo netop efter Zeus's egen vilje¹⁾. Ligeledes var det Zeus's egen beslutning, at Patroklos's lig skulde reddes fra at falde i Troernes hænder (17, 268—73), og dette var jo det nærmeste resultat af Achilleus's fremtræden ved graven. Det synes altsaa, som om Zeus intet kunde have imod, at ogsaa Here paa dette punkt havde grebet ind og bragt Achilleus til at gaa frem til graven og skræmme Troerne ved sit raab; ti dette kunde paa ingen maade virke forstyrrende for Zeus's egne planer. Og overhovedet var der nu ikke mere nogen grund for ham til at fortsætte striden med Here; han havde nu ledet den hele handling til det maal, han vilde; og fra den stund af, da Achilleus har faat fuld hevn derved, at Achaierne trods sin modstand har lidt alle de forfærdelige nederlag, som Zeus havde beskikket dem, og

¹⁾ Se hans ord til Here 15, 68—77, cfr. 601—602, og til Apollon 15, 234—235; ligesaa 8, 473—476.

da Zeus vil fuldstændiggjøre Achilleus's oprejsning og forherligelse ved at give Achaierne sejer gennem ham, da falder Zeus's og Heres planer sammen, saa at man paa dette punkt heller skulde vænte forsoning mellem dem end oprøppeelse af tvisten.

Fremdeles anfører Zenodot (maaske medrette), at Zeus ikke havde mere grund til at vredes og skjænde paa Here over det skede end paa Athene, ja at man efter hans egne ord i 8, 407 snarere skulde væntet, at han havde ladet sin vrede gaa ud over Athene. Endvidere bemærker han, at Heres svar — hendes forsvar, som han kalder det, — er urimeligt og i grunden snarere er en selvanklage end et forsvar (*οὐδὲν ἄλλο πράττει νῦν ἢ συκοφαντεῖ ἑαυτήν*). De øvrige af Zenodot anførte grunde har neppe nogen betydning; jeg skal kun nævne en af dem som en smule kuriøs. Han siger nemlig, at Homer, som ellers altid ynder *afvekstling* (*ποιμίλλειν σπουδάζοντα*) i sin digtning, og som derfor plejer at gaa over fra menneskelige til guddommelige og fra guddommelige til menneskelige ting, her vilde have gjort et brud paa denne regel ved umiddelbart forud for Thetis's besøg hos Hefaistos at fortælle om en samtale mellem Zeus og Here og altsaa lade to scener fra gudeverdenen følge lige efter hinanden uden nogen mellemkommende scene fra menneskenes verden.

Men indvendingerne mod dette sted hviler væsentlig paa den forudsætning, at Zeus her foreholder Here hendes indgriben som ubetimelig og uberettiget og derfor skjænder paa hende for den. Men er denne forudsætning rigtig? Aristarch skal have forsvaret stedet; men med hvilke grunde eller fra hvilket synspunkt, ved jeg ikke. Betragter man Zeus's ord uden nogen forudfattet mening og uden endnu at tage hensyn til Heres svar, da synes jeg ikke, at man af dem faar indtrykket af nogen bebrejdelse. Havde endda den første sætning haft *spørgesform*: „har du nu atter været ude med din indgriben i mine planer og bragt Achilleus til at træde op?“,

eller havde der istedenfor *ἔπρηξας καὶ ἔπειτα* staat f. eks. *αἰεὶ πρήσσεις* ell. lign. (cfr. *αἰεὶ ὄλεαι* 1, 561), da vilde Zeus's ord have indholdt en beklagelse og bebrejdelse over det skede. Men nu taler han jo ganske rolig og ligefrem; *πρήξαι* betyder at faa udrettet, at sætte igjennem; nu har du da sat igjennem, hvad du ønskede, siger han, og nævner dertil Here med begge hendes epitheta ornantia (*βοῶπις πότνια Ἥρη*). Der er, som jeg tror, kun to andre steder, hvor Zeus tiltaler hende paa denne maade, og det kan være af interesse at lægge merke til, at hans ord paa begge disse steder har et *ironisk* præg. Det ene er 8, 471, hvor han uden al bitterhed, kun i den roligste bevissthed om sin overlegenhed fortæller hende, at om hun har lyst, saa skal hun endnu langt mere imorgen faa se den vældige Kronion styrte til jorden en stor skare af de lancesvingende Achaier. Det andet sted er 15, 49. Efter den bekjendte *Διὸς ἀπάτη* i 14 har Zeus, efterat han er vaagnet og har set, hvad de guder, som stod paa Troernes side, og især Poseidon har foretaget sig under hans søvn, først skjændt ganske alvorlig paa hende, med skarpere og bitrere ord end noget andet sted i Iliaden (v. 14—33); men da bliver Here ræd og sverger en dyr ed paa, at *Poseidon* har handlet ganske uden hendes tilskyn-delse; og i dyb underkastelse slutter hun med de ord:

„nej! ogsaa han jeg heller det gavnlige raad vilde give did at forføje sig hen, hvor du, skysortner, befaler!“
(v. 45—46). Zeus, som altid er venlig og let forsonlig, saasnart han merker, at han er ovenpaa, saa han ikke behøver at være streng for at opretholde respekten, svarer hende *med et smil* saaledes:

„Gid det saasandt var din agt, storøjede, værdige Here, enig med mig i gudernes raad herefter at sidde!
da vil Poseidon forvist, om end efter andet han tragter, snart omskifte sit sind for dig som mig at behage.“

(v. 49—52) o. s. v.; her er den ironiske tone umiskjendelig. Saaledes mener jeg, at allerede tiltalen *βοῶπις πότνια Ἥρη* antyder, at Zeus har en skjelm bag øret¹⁾. Endnu tydeligere er ironien i den sidste del af hans tiltale. Baade indholdet og end mere formen af denne sætning er mere den godmodige, om end lidt spydige, skjemts end bebrejdelsens.

Til denne opfattelse af Zeus's tale fører ogsaa selve ordet *ἐπρηξας*, der uvilkaarlig leder tanken hen paa hans ord til Here i 1, 562: *πρῆξαι δ' ἔμπης οὔτι δυνήσεται*. Saaledes har digteren, *maaske* ubevidst, ved selve det valgte udtryk betegnet forbindelsen mellem dette sted og det tilsvarende i 1ste bog og derved vist os det synspunkt, hvorfra stedet maa sees. Ti som hele 18de bog staar i et nært forhold til 1ste, saaledes ogsaa denne samtale mellem Zeus og Here til deres samtale i 1ste bog. Striden mellem Achilles og Agamemnon, som er anledningen til hele Iliadens handling, medfører ogsaa en alvorlig strid mellem Zeus og Here, der med mange forviklinger gaar gjennem alle bøgerne indtil 16de, idet dog Zeus altid staar som den overlegne og sejrende. Denne strid mellem de guddommelige egtefæller begynder paa Olympos umiddelbart efter vredens udbrud i 1ste bog; ganske parallelt hermed slutter den ogsaa paa Olympos, umiddelbart efterat den begivenhed er indtraadt, som bevirker vredens ophør, og ved det tidspunkt, som Zeus selv har sat som terminus og vendepunkt i kampens gang; udbrudet af striden hører med til det afsnit, som *indleder* digtets første store hoveddel, (1ste bog); afslutningen af striden maa altsaa komme som en del af det afsnit af digtet, der *afslutter* den samme hoveddel og bereder overgangen til den følgende

¹⁾ Heller ikke skoliasten (D.) synes at have lagt nogen irrettesættelse i disse Zeus's ord, idet han omskriver dem saaledes: *Ἐξετέλεσας δὴ καὶ ἦνυσας ὁ ἡβουλήθητις, ὧ Ἥρα, ἀναστάσασα τὸν Ἀχιλλέα.*

(18de bog). I 1. 561 fg. lader Zeus Here eftertrykkelig føle hans ubetingede overlegenbed¹⁾; dengang hed det: *udrette* noget vil du ikke formaa; og i alle de følgende bøger har han ladet hende merke, at alle hendes forsøg paa at indvirke paa kampens gang mislykkes, at hun altsaa netop ikke formaar at *udrette* noget; nu derimod, da han har sat igjennem, hvad han vilde, og der ikke længere er nogen grund til strid med Here, nu kommer han hende venlig imøde og gjør hende indrømmelser: se, nu har du dog *udrettet* store ting, du har jo faat Achilleus selv til at træde frem igjen! ja, du tager dig isandhed moderlig af Achaierne! Han anerkjender det som *hendes* verk, at Achilleus nu har opgivet sin vrede mod Agamemnon og atter vil kjæmpe mod Troerne, — og denne erkjendelse fra Zeus's side maatte jo være hende meget smigrende; han fremhæver selv hendes ihærdige og virksomme omsorg for Achaierne, hvad der maatte lyde behageligt i Heres øren, om det end klinger temmelig komisk for os, hvem ironien deri ikke saa let kan undgaa, og som netop ved disse ord mindes om, hvor frugtesløse alle hendes bestræbelser for at skaffe Achaierne sejeren har været, hvor forfærdelige nederlag disse har maattet lide, og hvorledes det gjennem den hele handling har vist sig, at *Διὸς ἐτελείετο βουλή* (1, 5), at Zeus den hele tid har haft alle traadene i sin haand. Zeus hævder sin absolute overlegenhed over Here ligesaafuldt her, hvor han ironisk smigrer hendes selvfølelse og derved vil gjøre hende blid igjen, som der, hvor han revser hende hvast eller

1) „Slemme, bestandig du „tænker“ og al min idræt belurer! udrette skal du dog intet ved sligt, men vorder mit hjerte derved kun mere forhadet, — for dig selv saa meget desværre! Sker forresten nu hint, saa maa det vel være min vilje. Sæt dig nu hen og kny ej et ord, men lyd min befaling! vogt dig! ti selv om hver gud paa Olymp kom farende mod mig, hjælp det dig ej, naar jeg lagde paa dig mine vældige hænder!“

truer hende alvorlig. — Har vi nu saaledes forstaat Zeus's ord — og jeg tror ikke, der kan være tvil om, at de *maa* forstaaes saa, — da har vi ogsaa fundet det lys, hvori Heres svar *maa* sees. Hun føler ikke det spydige i Zeus's ord, men tager dem ganske til indtægt; hun bliver derfor netop bestyrket i følelsen af sin egen vigtighed og af, at hun nu har fornaaet at sætte store ting igjennem; ja, siger hun, dette har jeg gjort; og jeg skulde dog vel mene, at det er i sin orden, at jeg faar min vilje frem, „jeg, som af alle gudiuder dog vel er den første, osv. 1).“ Den komiske effekt forhøjes derved, at ligesom Zeus sluttede med at udhæve hendes moderlige omsorg for Achaierne, som dog just *intet* har frugtet, da Achaierne netop har lidt „titusende smerter,“ saaledes slutter Here med at udhæve, at det dog er ganske i sin orden, at hun faar paaført Troerne ulykker, naar hun er vred paa dem, medens dog hendes vrede her har været ganske virkningsløs, og Troerne just har vundet den fuldstændigste sejer. Denne samtale mellem Zeus og Here er ganske i den samme humoristiske karakter, som overhovedet forholdet mellem dette ektepar hos Homer. Here er nidkjær paa sin værdighed, fuld af selvfølelse og af lyst til at tage del i tingenes styrelse; Zeus er streng, naar det behøves, altid overlegen, men dog, saa ofte som det gaar an, tilbøjelig til at gjøre Here til behag og gaa saa vidt, som muligt, for den kjære husfreds skyld.

Denne samtale afslutter altsaa striden mellem Zeus og Here; den danner ved slutningen af det tidsrum, hvori Achilles i vrede holder sig borte fra kampen, en parallel modsætning til samtalen i 1ste bog ved det samme tidsrums begyndelse. Men den har ogsaa sin betydning i forhold til de følgende bøger. Guderne er nu forsonede, der er ikke læn-

1) *ποῖον τὸν μῦθον εἶπας* betyder her omtrent „ja, det er da vel ikke noget at undres over!“

ger tale om nogen opsætsighed mod Zeus's vilje; fra nu af gaar alt sin jævne gang *κατὰ μοῖραν* indtil den forud bestemte katastrofe; ingen gud søger at hindre Achilleus's fremgang og Hektors fald; selv de guder, som i 20de og 21de bog optræder til Troernes hjælp, gjør dette i fuld overensstemmelse med Zeus og ingenlunde i den tanke at modarbejde hans planer eller virkelig at skulle redde Hektor; den hele gudekamp i 20de og 21de bog er nærmest en demonstration.

Efterat det altsaa er meldt, hvad der blandt Troerne, blandt Achaierne og i gudernes verden følger umiddelbart paa omslaget hos Achilleus og hans udtrykkelige tilkjendegivelse af dette omslag, optager digteren i v. 368 traaden fra v. 146 og fortæller om Thetis's gang til Hefaistos's bolig paa Olympos, om hendes modtagelse der og om Hefaistos's beredvillighed til at opfylde hendes bøn og forfærdige en ny rustning til Achilleus. Derefter følger (som et selvstændigt lidet digt) beskrivelsen af den mærkværdige rustning, navnlig af dens vigtigste stykke, *skjoldet* (fra v. 468 til enden).

Digteren fører os ind i Hefaistos's verksted og lader os se den guddommelige kunstner arbejde; vi ser hans overnaturlige blæsebelge virke, ser ham lægge sit materiale (baade kobber og uslideligt tin og kosteligt guld og sølv) paa ilden og ser, hvorledes saa stykke for stykke af det herlige kunstverk gaar færdigt fra hans haand.

Denne skildring har ikke alene poetisk værd, men ogsaa kunsthistorisk betydning. Ti ligesom overhovedet de homeriske fremstillinger af den heroiske tids forhold, af dens religiøse begreber, dens stats- og samfundsliv og dens hele kulturstilstand ikke er grebne af luften, ikke er opdigtede, men ganske vist har et historisk grundlag, idet de dels hviler paa en tradition, som paa digterens tid endnu maatte være frisk og i det hele taget paalidelig, dels ogsaa umiddelbart er

tagne fra hans egen tidsalder, der endnu stod den heroiske forholdsvis nær og uden tvil havde saare meget tilfælles med den, saaledes maa det ogsaa auses sikkert, at hans skildringer af haandverks- og kunstgjenstande hviler paa noget faktisk og vel for største del har sin grund i, hvad der paa digterens egen tid eksisterede, hvad han havde set med sine egne øjne. Naturligvis behandler han alle disse ting med poetisk frihed og idealiserer dem, og dette maa tages i tilbørlig betragtning, naar disse beskrivelser benyttes som kunsthistoriske kilder; naar digteren skildrer kunstverker og især saadanne som han tilskriver kunstner-*guden* Hefaistos, da giver han disse verker al den skjønhed og fuldkommenhed, som hans poetiske sjæl kan udmale sig; hvad han skildrer, er ham *idealet* af skjønhed og kunstnerisk fuldendthed; men ethvert menneskes — ogsaa digterens, selv den mest fantastiske digters — idealer er dog væsentlig bestemte af de indtryk, hans egen aand har modtaget udenfra, har altsaa et faktisk, historisk grundlag. Derfor er det vistnok med fuld grund sagt, at de homeriske kunstverker og navnlig dette skjold er de ældste bekjendte verker, som kan give os noget begreb om den tidligste græske kunstvirksomhed. Denne betragtning af de homeriske kunstbeskrivelser støttes ogsaa ved sammenligning med andre kunstverker fra en meget gammel tid, som dels endnu er til (nemlig de ældste opbevarede vasebilleder), dels i ethvert fald har eksisteret og er os bekjendt af beskrivelser, der i det hele taget maa gjælde for paalidelige.¹⁾ Disse verker stemmer nemlig baade i den kunst-

¹⁾ Hos Pausanias, en forfatter fra det 2det aarhundrede efter Kristus, i hvis rejsebeskrivelse (*περιήγησις τῆς Ἑλλάδος*) en mængde notiser af arkæologisk indhold er os opbevarede. Her kommer især hans beskrivelse af Kypselos's skrin (et merkværdigt arbejde, sandsynligvis fra det 8de aarhundrede før Kristus), af den amyklaiiske Apollons og den olympiske Zeus's trone i betragtning

neriske anordning og stil og i den tekniske udførelse meget overens med det homeriske Achilleus-skjold. — Fremdeles er der i selve beskrivelsen af dette skjold et sted, der udtrykkelig peger i denne retning; digteren lader nemlig (v. 590 fg.) Hefaistos fremstille en kordans. „lig den, som Daidalos fordam udførte i det store Knosos for den skjønlokkede Ariadne;“ her betegnes altsaa gudens verk som en ligefrem efterligning af et virkelig eksisterende og formodentlig paa digterens tid almiudelig bekjendt kunstverk, som han saaledes har beskrevet for os.¹⁾ Dette beviser, at den hele skildring i det mindste *kan* være hentet fra en bestaaende kunstart, og hermed stemmer alle enkelthederne godt overens. — *H. Brunn*, som i „Rheinisches Museum für Philologie“ 1847, har skrevet en afhandling „Über den Parallelismus in der Composition altgriechischer Kunstwerke“ og der tillige omtalt vort skjold, slutter sine bemærkninger om det med disse ord: „Vi beundrer her nærmest den kunstneriske enhed, kompositionens strenge og helt igjennem simple gruppering, som er et yderligere bevis paa, at digteren har taget betragtningen af virkelige kunstverker til udgangspunkt („von künstlerischer Anschauung ausging“), og som for vurderingen af den gamle kunst og dens allerede i sin begyndelse saa organiske og levende udfoldelse maa være os af meget større betydning end de hule hypoteser, der skal støtte de mange kunstig konstruerede systemer om den ældste græske kunsts ægyptiske stivhed.“

Digteren lader Hefaistos smykke skjoldet med en række billedlige fremstillinger i ophøjet arbejde. Beskrivelsen af de enkelte billeder er i det hele taget klar og har ikke været udsat for megen meningsforskjel. Derimod har den hele an-

¹⁾ Kiene, som ellers er overmaade tro mod den overleverede tekst, holder dog disse vers (591—592) for uegte, men vistnok uden grund.

ordning været meget omtvistet og tildels meget misforstaat. Da det — om ikke for skildringens poetiske værd, saa i det mindste for dens kunsthistoriske betydning — er ligesaa vigtigt at komme paa det rene med, hvorledes billederne skal tænkes grupperede i forhold til hverandre, som med hvert enkelt udseende, saa maa vi her dvæle lidt ogsaa ved det første af disse spørsmaal.

Den fortolker, som har størst fortjeneste af dette spørgsmaals besvarelse, er *Welcker*.¹⁾ Før ham antog man i almindelighed ingen afdelinger eller felter i skjoldet, men tænkte sig billederne anbragte om hinanden inden en eneste kreds. Under denne forudsætning var det ikke muligt endog blot tilnærmelsesvis at danne sig nogen klar forestilling om skjoldets udseende; og alle de tidligere forsøg paa at forklare den homeriske beskrivelse eller at rekonstruere skjoldet har derfor mer eller mindre maattet falde uheldig ud. Men gennem sammenligning med de ovenfor omtalte beskrivelser hos Pausanias, med lejlighedsvis antydninger hos andre forfattere og med enkelte opbevarede kunstverker og gennem en nøjagtigere betragtning af selve den homeriske skildring har Welcker indset og paavist, at skjoldet har været inddelt i visse *kredse* og disse igjen i forskellige *felter*, hvorved billederne har faat en bestemt tilsigtet plads i forhold til hverandre, og det hele har fremtraadt som planmæssig *ordnet* og *grupperet*. Saaledes har da ogsaa her den almindelige lov for al græsk kunst og digtning raadet: en streng *parallelisme*, en gennemgaaende *symmetri*, en saadan gruppering af de enkelte led, at disse gjensidig *svarer* til hverandre.

Alle senere fortolkere har, saavidt jeg ved, i det væsentlige holdt sig til Welckers opfatning eller idetmindste til

¹⁾ „Zeitschrift für Geschichte und Auslegung der alten Kunst, herausgegeben von F. G. Welcker,“ 1 B., Göttingen 1818, p. 553 fg.

hans principer for forstaaelsen af denne beskrivelse. Men i enkelthederue har hans forklaring været modtagelig for nogle forbedringer.

I den ovenfor nævnte afhandling i „Rheinisches Museum“ har *Brunn* i nogle enkelte punkter søgt at berigtige og supplere *Welekers* fortolkning; men uagtet *Brunn* paa en meget skarpsindig maade faar en mere gennemført symmetri og i det hele maaske en skjønnere anordning frem, end *Weleker*, saa turde det dog være tvilsomt, om han i virkeligheden er kommen det rette nærmere end denne. Dette tror jeg derimod er tilfældet med *Kiene*; efter hans fortolkning, der endnu mere end de andres udmerker sig ved skarpsindig iagttagelse af tekstens udtryk og disses ejendommelige nuancer, bliver baade den hele gruppering simplere end hos de andre og paa samme tid dens symmetri fuldstændigere end hos *Weleker*, det hele bliver mere klart og grejt at overse, og kunstverket fremtræder med en *enhed* baade i den poetiske og den kunstneriske komposition, som giver et velgjørende indtryk og staar i fuldkommen samklang med den homeriske poesis ejendommelige karakter. — Jeg støtter mig altsaa, idet jeg gaar over til de enkelte billeder, i det væsentlige til den af *Kiene* opstillede anordning.

Skjoldet bestaar af 5 lag eller plader; øverst og underst er en kobberplade, indenfor hver af disse en plade af tin (eller sink) og i midten en guldplade (se 20, 270—272). *Weleker* tænker sig nu, at skjoldet er delt i 5 kredse, og at disse fremkommer derved, at de 5 metalplader har forskjellig størrelse saaledes, at den underste er størst og de følgende aftager i størrelse nedefra opad.¹⁾ *Kiene* derimod opstiller

¹⁾ Der findes et par antike billeder af skjolde, som har været delte i 5 kredse, og saadant antydes ogsaa hos en forfatter. Men der findes ogsaa skjolde med 3 eller færre kredse; i de berømte Æginetergrupper (nu i München) har saaledes et par af figurerne skjolde med 3 kredse.

kun 3 kredse og mener altsaa, at dersom overhovedet afdelingen i kredse fremkommer derved, at skjoldets plader har forskjellig størrelse, da maa man alligevel tænke sig, at de 3 underste plader har været ligestore; den yderste kreds af billeder er da anbragt i den ydre, ubedækkede del af guldpladen; den næste plade (af tin) er mindre, og den ubedækkede del danner den anden — mellemste — kreds; endelig kommer den tredje — mindste — plade (af kobber), som danner skjoldbukkelen, og hvis billede udgjør det hele kunstverks midtparti.

Om det hele skjold lægger Hefaistos en ophøjet kant af tredobbelt malm, og derefter udfører han „med kyndigt sind“ mange kunstrige arbejder paa skjoldet.

Først fremstiller han — i den inderste kreds — jorden og himmelen og havet og solen og fuldmaanen og en række af stjernebilleder. Tænker man sig, at digteren gaar fra den venstre side til den højre, saa faar vi længst til venstre jorden og længst til højre havet, i midten himmelen med solen til venstre, maanen og stjernerne til højre; eller med andre ord: i cirkelens venstre halvdel *jorden i solbelysning*, i dens højre *havet i natlig belysning* ¹⁾.

Derefter danner ²⁾ han to stæder, en i fredelige forhold, den anden bekriget og belejret. Først (altsaa formodentlig i

¹⁾ Reliefet staar paa en maade paa overgangen mellem plastiken og maleriet; navnlig er det naturligt, at en *poetisk beskrivelse* af et relief, hvor digteren (som i en udmalende *tekst* til kunstverket) fuldstændig udfører alt, ogsaa det, som af den plastiske kunstner i det højeste blot kan være *antydnet*, kommer til i mangt og meget at lyde som beskrivelse af et maleri.

²⁾ Overgangen til en ny kreds og altsaa til et nyt afsnit, en ny hoveddel af kunstverket, betegner digteren ved en veksling i det verbum, hvormed beskrivelsen indledes. Om midtpartiets billeder heder det *ἔτευσεν*, om billederne i den anden kreds *ποήσεν* (v. 490). Det er netop iagttagelsen af dette, som har

den venstre halvdel af kredsen) fremstiller han en stad i fred; dette billede falder i to afdelinger, nemlig (sandsynligvis i den øverste del af halvkredsen) en bryllupsfest med gjestebud og dans og sang og spil og (i den nederste del af halvkredsen) en retsforhandling paa stadens torv. I den anden halvdel af kredsen kommer den belejrede stad; medens oldinge, kvinder og børn danner murens besætning, rykker stadens vaabendygtige mænd ud, førte af Ares og Pallas Athene, og lægger sig i baghold ved en elv for at overfalde og bemægtige sig nogle hjorder af kvæg, naar de føres til drikke; de dræber hyrderne; men da belejrerne hører støjen, rykker de frem til angreb, og der begynder et blodigt slag. Det er rimeligt, at ogsaa dette billede deler sig i to hovedgrupper, staden og belejrerne i den ene (øverste) del af halvkredsen, overfaldet og slaget i den anden (nederste) del af halvkredsen.

Saa kommer vi til den tredje kreds. Først sætter¹⁾ Hefaistos der en mark, som pløjes; vi ser pløjerne drive sine spand foran sig, og naar de har vendt og saa kommer tilbage til agerens grænse, møder en mand dem med et bæger vederkvægende vin.²⁾ — Dersom digteren indenfor hver kreds

ledet til erkjendelsen af, at billederne har været fordelte paa 3 kredse, og til at bestemme, hvilke billeder der falder paa hver kreds.

¹⁾ Verbet er nu *ἐτίθει* (se ovenstaaende note).

²⁾ Vi bør her lægge merke til, at det heder, at jorden var sort, ganske ligesom virkelig oppløjet jord, *uagtet den dog var af guld*, (*ἢ δὲ μελαίνει' ὀπίσθεν, ἀρηρομένη δὲ ἐφ' αὐτῆς χρυσεῖη περ' ἔουσα τὸ δὴ περὶ θαῦμα τέτυκτο.*) Da den tredje billedkreds, efter Kienes opfatning, er anbragt paa den plade, der er af guld, er det altsaa sandsynligt, at selve pladen er benyttet til deri at fremstille ageren. I almindelighed antager man om denne tids kunstneriske fremstillinger i ophøjet arbejde, at de blev *naglede* eller *klinkede paa* den gjenstand, som de skulde tjene til

begynder skildringen paa samme punkt, hvilket er sandsynligt, og dersom den forudsætning, vi ved de to første kredse gik ud fra, er rigtig, saa maa dette billede indtage det øverste felt i kredsens venstre halvdel.

Videre sætter han der en ager, hvor kornhøsten foregaar; nogle skjærer kornet, andre binder det til neg, og andre sysler med at bære negene sammen; støttet til sin stav staar herren og ser paa, „glad i sit hjerte;“ og længere borte sysler „herolder“ med et stykke kvæg, de har slagtet, for deraf at berede et maaltid for arbejdsfolkene, og kvinder drysser det hvide mel paa kjødet. — Dette billede tænker vi os i det midterste felt af kredsens venstre halvdel.

Fremdeles en vingaard, hvor druerne indsamles af muntre karle og piger, som bærer den kvægende frugt i sine flettede kurve, medens en liden gut spiller paa lyren og synger den yndige festsang dertil med sin spæde røst, og de andre følger ham under jubel og sang (etslags jodlende omkvæd?) med dansende skridt.

Fremdeles dauner¹⁾ Hefaistos en kvæghjord, som styrer

at smykke; dette er for figurernes vedkommende vistnok ogsaa meningen med dette skjold; ti i v. 517 heder det om Ares og Athene, at de var af guld, uagtet de hører til et paa tinpladen anbragt billede, og ligeledes er i v. 563—565 vinrankernes stænger af sølv, grøften af staal og gjerdet af tin, uagtet de hører til et billede paa guldpladen; fremdeles er i v. 576 kjørne baade af guld og af tin, i 579 hyrderne af guld. Men af vort sted (v. 549) synes det dog at fremgaa, at man har benyttet selve gjenstandens (i dette tilfælde skjoldets) materiale som grundlag, navnlig da til deri at fremstille jordbunden, vand o. l., hvilket jo ogsaa i sig selv er det naturligste.

¹⁾ Nu er verbet atter *ποιήσε* som ved 2den kreds; ved denne veksling i verbet betegnes ogsaa her overgangen til en ny hoveddel af kunstverket, her altsaa, hvis Kienes hele gruppering er rigtig, til den 2den (højre) halvdel af den 3dje kreds.

ud af fjøset og vandrer langsmed en brusende bæk til sin havnegang, ledsaget af fire hyrder og ni rapfodede hunde; men saa overfalder den af to glubende løver, der river en brølende okse med sig og sønderriver den; hundene farer vel efter, og hyrderne hidser dem mod løverne; men forgjæves, de tør ikke angribe.

Derefter danner han — som det midterste billede i den højre halvdel af denne kreds — en stor græsgang for de skinnende faar med stalde og dækkede hytter og folde (indhegninger).

Endelig — nedenfor dette billede — fremstiller han med brogede farver¹⁾ en kordans; ynglinge og piger, klædte i dejlige dragter og holdende hverandre i hænderne, udfører en rask runddans i halvkore. Om dette billede siger digteren, at det var en efterligning af et, som Daidalos, sagnets berømte kunstner fra Kreta, i sin tid havde udført for Ariadne. (Om betydningen af denne bemærkning er allerede ovenfor talt). Man har fundet en stor vanskelighed deri, at koret bestaar baade af ynglinge og af piger; ti baade fra Homer og fra den historiske tid kjender vi ellers kun kor-

¹⁾ Uagtet dette billede hører til samme kreds som de foregaaende, og vi saaledes skulde væntet samme verbum, *ποίησε*, bruges dog her et andet, nemlig *ποίησεν* (fremstillede i forskjellige farver). Her er saaledes en afvigelse eller, om man vil, et brud paa symmetrien. Det har sin naturlige grund deri, at digteren udtrykkelig vil have fremhævet den rigdom i farver, som udmerkede dette billede, uden dog derfor at ville ty til en vidtløftigere udtryksmaade end ellers. Forøvrigt kan maaske ogsaa Kiene have ret i, at vekslingen i verbum her tjener til at markere afslutningen af de egentlige billedverker paa skjoldet og derved tillige udhæve disse som kunstnerens hovedopgave. Det følgende (Okeanos) hører ikke til rækken af billederne; verbet (*ἔτιθεε*) er derfor der valgt uden hensyn til nogen betegnelse af symmetri.

danse, hvor alle de dansende personer er af samme køn. Nogle har derfor erklæret hele dette billede for en uegte til-sætning, andre forklarer det paa andre maader. Men fordi om det ellers har været sedvanligt, at de dansende har været af samme køn, er det dog ingen umulighed, at ogsaa en anden slags dans — af mænd og kvinder i forening — kan have været i brug i en saa fjern tid som den homeriske. End mindre er der noget til hinder for, at en digter kan laade saadan dans have været i brug.

Vi saa, at indenfor den første kreds hører — efter den her fulgte fortolkning — billederne paa den vensre side til *dagen*, de paa den højre side til *natten*. Denne modsætning er maaske ogsaa gennemført i de ydre kredse. I alle fald kan man sige, at i den anden kreds hører det venstre billede (den fredelige stad med gjestebud og retsforhandling) ubetinget dagen til, medens det højre (den belejrede stad med baghold, overfald og deraf følgende kamp) ligesaa godt og maaske bedre kan opfattes som en natlig situation. I den tredje kreds fremstiller alle billederne paa venstre side dag-situationer (pløjning, kornskjæring, vinhøst). Af de paa højre side peger det midterste tydelig hen paa den dybe nat: man ser kun græsgangen med de fornødne bygninger og indhegningen, opfyldt af (sovende?) faar; men ingen hyrder eller andre mennesker viser sig, og intet liv rører sig; der er ikke — som ved de øvrige billeder — handlinger at fortælle om eller skildre, alt er stille;¹⁾ de to øvrige billeder fremstiller situationer, som vistnok ikke falder indenfor natten, men dog staar natten nær og næsten ligesaavel kan regnes til natten som til dagen, nemlig den tidlige morgenstund (det øverste billede, hvor kjøerne styrter ud af fjøset for at ile til havnen og saa overfaldes af to lurende løver), og den sildige aften, da dagens gjerning slutter med den festlige kordans. De to af disse

¹⁾ Derfor er ogsaa beskrivelsen af dette billede saa kort (kun 3 vers).

billeder, som er den venstre halvkreds nærmest, viser altsaa hen til de tider af døgnet, der staar midt imellem nat og dag og mellem dag og nat. Først (i den venstre halvkreds) har kunstneren fremstillet dagens gjerninger; gaar vi umiddelbart videre (altsaa rigtignok i den modsatte orden af den, hvori disse billeder blev til), saa faar vi en umiddelbar fortsættelse, dagens afslutning ved den festlige dans, altsaa et billede, der danner en naturlig *overgang* fra dag til nat; derefter følger billedet fra midnatstiden; og saa atter et overgangsbillede, nemlig fra nat til dag, hvorfra vi da ganske naturlig igjen kan gaa tilbage til det nærmeste billede til venstre (pløjningen). Saaledes danner den hele række baade i form og indhold et i sandhed og i bogstaveligste forstand vel *afrundet* hele.

Tilslidst omgives det hele kunstverk af Okeanos¹⁾, den alt omringende verdensstrøm, der meget passende afslutter og sammenholder den tredobbelte kreds af billeder og gjør, at man allerede ved første øjekast faar et indtryk af *enhed* i al denne mangfoldighed, et indtryk, som bliver sterkere og klarere, jo dybere man trænger ind i enkelthederne.

Men findes der virkelig en saadan enhed i vort kunstverk, saa maa der vel kunne paavises *en* grundtanke, som gaar igjennem og behersker det hele. Hvilken er da denne?

Dette spørgsmaal har været besvaret paa mangfoldige maa-der, tildels højst besynderlige. En har — gjennem en tvungen og usand fortolkning — faat ud, at digteren har villet give et billede af aarets tolv maaneder; en anden, at han har villet skildre modsætningen mellem det krigerske, det borgerlige og det landlige liv; en tredje, at han har villet

¹⁾ Okeanos bør man vel tænke sig fremstillet i form af en lav fordybning mellem det egentlige skjold (med billederne) og den noget ophøjede skjoldrand (v. 479; det heder — i v. 608 —, at Hefaistos satte Okeanos *ἀντιγα πὰρ πυμάτην βάνεος πύλα ποιητοῖο.*)

fremstille „im Kleinen das All der Dinge“ o. s. v. Men saadanne forsøg paa at besvare spørgsmaalet er vistnok ørkesløse. Der er ingen *tendens* i kunstverket; kun en stræben efter at vælge motiver, som baade i sig selv er skikkede til kunstnerisk behandling, og som kan sættes i en naturlig forbindelse med hverandre indbyrdes; det er en række af genrebilleder, der dog hører sammen, forsaavidt som de scener af det daglige liv, som de fremstiller, tilsammen giver et nogenlunde fyldigt billede af de vigtigste hovedstykker af menneskelivets forskjelligartede virksomheder; at disse billeder grupperer sig om det hele universum, jord og hav og himmel, som centrum, og omgives af verdensstrømmen Okeanos som periferi, er fra et poetisk og fra et kunstnerisk synspunkt en lige heldig tanke. Det gennemgaaende princip er alene *skjønhedens*; og er hvert enkelt billede tiltalende baade ved sit enne og sin udførelse, slutter billederne sig passende og naturlig til hverandre, og er de derhos saaledes grupperede, at det hele ogsaa som plastisk verk fremtræder som *et*, ikke som en tilfældig samling, da er der gjort det princip fyldest.

Den kunsthistoriske belærelse, som denne beskrivelse giver os, angaar, som enhver kan se, især kompositionen og tildels den tekniske behandling af materialet. Hvor langt hin tid har været fremme med hensyn til fremstillingens detaljer, til gjengivelsen f. eks. af det menneskelige legeme, ansigtsudtryk o. s. v., derom kan naturligvis saadanne beskrivelser hverken sige os fra eller til; digteren, som ikke gjør fordring paa nogen anden virkelighed for sit kunstverk end den poetiske, giver det selvfølgelig den højeste grad af fuldkommenhed, som han formaar at tænke sig; at imidlertid hin tids kunstvirksomhed endnu i mange stykker har været meget langt tilbage for det højdepunkt, som naaedes i kunstens klassiske tid, ligger baade i sagens natur og er overflødig godtgjort ved de ældste mindesmerker af græsk kunst, som

er bevarede indtil vore dage. Men at allerede den homeriske tid har besiddet en kunst, som har udmerket sig ved liv og fylde i kompositionen, ved en sterkt udpræget sans for harmoni og symmetri og ved en sund og ikke lidet udviklet skjønhedsfølelse, det lærer vi af vort skjold. Man har bemærket ¹⁾, at der i dette skjold aabenbarer sig en tilbøjelighed til det alt omfattende, en smag for den størst mulige fylde i indholdet, som er egen for den meget ungdommelige kunst. Og vistnok er det saa, at vi her har den hele verdensbygning, det hele menneskeliv, *maaske* ogsaa det hele aar ²⁾ repræsenteret og tilsidst rundt om dette Okeanos's vældige strøm (ποταμοῖο μέγα σθένος Ὀκεανοῖο) som et udtrykkeligt billede paa helheden; og man kan maaske medrette sige, at en saadan stræben efter omfattende fuldstændighed tyder paa et ungdommeligt kunst-standpunkt; men det er dog en ungdommelighed, som er naturlig; og saadan som den græske kunsts ungdom skimter frem for os gjennem denne homeriske beskrivelse, maa vi i sandhed sige, at det er en meget lovende ungdom. Den holdt da ogsaa sine løfter!

Denne beskrivelse af Hefaistos's merkverdige kunstverk, som vi nu har fulgt tilende, betegner ved sin rolige udførlighed og omstændelighed et *hvilepunkt* i den episke fremstilling; det synes, som om digteren her har villet give os anledning til ret at hvile ud fra begivenhedernes spænding og i god ro at samle vort sind, førend vi paany føres ind i kampens hede og tummel. Saaledes leder ogsaa dette os til

¹⁾ *Welcker*, l. c. p. 567.

²⁾ *Welcker* har nemlig opfattet billederne af pløjningen, kornskjæringen og vinhøsten som billeder paa de tre aarstider vaaren, sommeren og høsten, og *Brunn* føjer til, at de billeder, som fremstiller hyrdelivet, (kvæghjorden og faarefolden) nærmest hører vinteren til. (Det sidste turde i ethvert fald være tvilsomt).

at betragte denne bog som *afslutningen* af et stort hovedafsnit. Paa den anden side har Hefaistos's forfærdigelse af rustningen til Achilleus en afgjørende indflydelse paa handlingens videre gang; det er den, der gjør Achilleus den fuldstændige hevn mulig, som de følgende bøger fortæller om; og saaledes peger ogsaa denne del af vor bog ligesaavel ud imod det *følgende* som tilbage til det foregaaende. Den betydning, som beskrivelsen af rustningen har fra begge disse synspunkter, kan tildels begrunde den overskrift, som de gamle har givet den hele bog efter dette dens sidste stykke, *ὄπλοποιία*¹⁾.

¹⁾ Den stilling som overgangsled mellem digtets to hovedafsnit, som jeg her har tillagt 18de bog, har andre givet andre bøger. Nogle (*Nitzsch* o. fl.) sætter saaledes delingen ved 16de bog, idet de betragter Patroklos's udsendelse til kampen som det tragiske vendepunkt. Herimod kunde meget indvendes, om her var stedet dertil; kun den ene bemærkning, at Iliaden ikke er et drama, men et episk digt, og at vendepunktet, katastrofen, ligger i selve omslaget i Achilleus's sjæl og ikke der, hvor dette omslag forberedes eller indledes. — Andre (som *Kiene*) synes snarere at betragte 19de end 18de bog som overgangen mellem de to hovedafsnit. Men om end ikke selve kampen begynder førend i 20de bog, saa hører dog alle den 19de bogs begivenheder med til det sidste afsnits handling; og om det end for en del gjælder ogsaa om 19de bog, at den ser baade tilbage og frem (mere f. eks. end om 20de og 21de), saa merker vi dog allerede ved 19de bogs begyndelse, at digteren fører os ind i de begivenheder, som 18de bog har forberedt os paa; og saadant ideligt tilbageblik, som vi næsten paa hvert enkelt punkt i 18de bog maa erkjende, kan ikke paavises i 19de; ikke at tale om, at digteren ved beskrivelsen af skjoldet, som sagt, tydelig har betegnet en stor pause, et betydningsfuldt hvilepunkt.

Om indførelse af øvelser i den græsk-makedoniske elementar-taktik i latinskolerne.

(Meddelt af J. Aars.)

Ved den 24de forsamling af tyske filologer og skolemænd i Heidelberg September 1865 blev der givet en opvisning i græsk-makedonisk eksercitie, hvori en del disciple af lyceet i Heidelberg i de nærmest foregaaende uger var indøvede tildels under ledelse af professor *Dr. Köchly*. Forsamlingens „pædagogiske sektion“ diskuterede sagen og fattede den beslutning, at det „var ønskeligt, at disse øvelser forsøgsvis blev optagne blandt gymnasiernes turnøvelser.“ Köchly, som havde været hindret fra at tage del i denne diskussion, tilføjede i den følgende dags møde nogle bemærkninger, hvoraf det vigtigste hidsættes:

„Disse øvelser var intet *skuespil* for de herrer filologer og skolemænd; de var ene og alene en *praktisk støtte* for gaarsdagens debat. Vi har gaat ud fra, at indførelsen af disse øvelser lige meget fortjener anbefaling fra skolegymnastikens („des Gymnasial-Turnwesens“) som fra den klassiske undervisnings standpunkt. Den største del af disse øvelser falder, just fordi de er grundede i sagens natur, sammen med dem, som den store turnmester *Spiess* uden selv at have nogen anelse om en græsk taktik selvstændig har opfundet. Derfor har det ogsaa været muligt, at de gutter, som vi igaar saa ekscreere, og som tildels ikke kan et græsk ord, har kunnet indøves i den korte tid af 4 uger og det ovenikjøbet med en ved lærerens sygdom bevirket afbrydelse af næsten 14 dage. — — — De fleste af øvelserne kjendte nemlig

gutterne praktisk forud, saa at det egentlig kun krævedes at indprente dem de græske kommando-ord og deres betydning.¹⁾ — — Der handlede altsaa ikke om en leg, som mangen ukyndig har ytret, der handlede om et *praktisk forsøg*. Der er her gjort et skridt mere til at gjøre en del af den gammel-klassiske undervisning anskuelig og populær, for at den saaledes ret kan gaa over i skole-ungdommens kjød og blod.

— — Disse øvelser kalder vi øvelser i den *græsk-makedoniske* elementar-taktik af den grund, at deres egentlige grundlag, det væsentlige i dem, har forplantet og vedligeholdt sig aarhundreder igjennem ligefra de gamle Spartiater paa Tyrtaios's tid indtil de sidste diadoker. Derfor har vi ogsaa med hensyn til vore gutters udrustning tilladt os en vis blanding — *contaminatio*, om man saa vil, — som her skal gjøres regnskab for.

Man kan i de gamle hopliters bevæbning adskille *tre hovedtrin* efter spydets og skjoldets beskaffenhed og maaden, hvorpaa de føres: den homerisk-spartiatiske, den helleniske og den makedoniske:

Det karakteristiske for den *homerisk-spartiatiske* bevæbning er det store (runde eller) ovale skjold, der dækker den hele mand fra skulderen til fødderne, og som — fæstet til den over den venstre skulder løbende bærerem, *τελαμών*, — sættes ret op og ned paa jorden, naar krigeren staar stille, og under marschen bæres af den venstre haand, der holder i et haandtag saaledes, at det 6—8 fod lange spyd føres af

¹⁾ I vore skoler vil dette stille sig *noget* anderledes, da de tyske turneres evolutioner staar den græske elementar-taktik nærmere, end vort eksercer-reglements gjør. Imidlertid vil ogsaa hos os vanskelighederne være smaa for de disciple, som er nogenlunde indøvede i vor almindelige eksercitie; vort eksercer-reglements vendinger, opslutninger og svingninger vil kunne danne et naturligt grundlag.

den højre haand alene og ikke udelukkende benyttes til stød, men ogsaa kastes, dog kun paa ganske kort afstand; spydet holdes da omtrent midt paa skaffet med lillefingeren fremad (mod odden) og tommelfingeren bagud og føres ved stød eller kast (ligeud eller ovenfra nedad) ved siden af eller over hovedet. Saaledes viser de homeriske skildringer og mangfoldige vasebilleder os heroerne i enkeltkamp. Men saaledes har ogsaa de gamle Spartiater kjæmpet i tynd slaglinje, ofte maaske kun paa 1 eller 2 geleder, med de letbevæbnede slynge- eller spyd-kastere bag sig; kun har her hoplitternes spyd vel mere og mere været benyttet udelukkende til *stød*.

Den *helleniske* bevæbning er vistnok ogsaa udgaat fra Lakedæmonerne, men er dog efterhaanden bleven den sædvanlige for alle helleniske staters borgertropper. Den hænger nøje sammen med uddannelsen af den udelukkende til sig selv indskrænkede (d: uden understøttelse af letbevæbnede tropper opererende) falanks af hoplitter, der baade i sin front og i sin dybde, som efterhaanden steg til en normalstyrke af 8 mand, sluttede fast sammen og var bestemt til at virke som et *hele* ved et kraftigt indbrud. Skjoldets dimensioner bliver nu mindre, det bæres ikke længer ved nogen *τελαμών*, men ved hjælp af armring og haandtag (*ὄχανα*) kun af den venstre arm, som fremdeles er *helt* optagen hermed, saa at spydet — maaske forlænget til c. 9 fod — ogsaa nu føres af af den højre haand alene, naturligvis aldrig mere til kast, men kun til stød, idet man ogsaa lægger an paa — derved, at de bagenfor staaende slutter fast ind til sine formænd, — at bringe fienden flere spyd ad gangen paa livet. Nu holdes da spydet nærmere odden med tommelfingeren fremad og lillefingeren bagud, og nu bliver det ikke hævet op, men sænket (fældet) og trykket fast ind til den højre hofte; (se Aleksanders billede i det bekjendte mosaik fra Herkulanum); de halvrunde indsnit paa skjoldene, der findes paa mange

vasebilleder, tjener da til leje for det fældede spyd, som der-ved faar et fastere underlag.

At udruste skolegutterne paa en af disse to maader havde vistnok været det mest korrekte, men tillige altfor upraktisk. Navnlig vilde haade det store skjold og spydet, naar det skulde føres med *en* haand, være dem for tungt. Derfor har vi, som sagt, grebet til en blanding. Vi har beholdt det almindelige hoplit-spyd af middels længde, medens de *makedoniske falangiter*, hvis slaglinje havde en normaldybde af 16 maad, førte spyd af 16 fods længde. Men for at gjøre det lettere at føre spydet har vi ladet ogsaa den venstre haand være fri, idet vi benytter det lille *makedoniske rundskjold*, *πέλιη*, som kun bæres ved hjælp af to armringe umiddelbart nedenfor albuen og ovenfor haandleddet. Men dette skjold har vi betegnet med det lakedæmoniske merke *A*, der da ikke blot kan betyde „Lakedæmoner,“ men ogsaa „lyceist“ (latin-skole-discipel)!

Det er fremdeles med fuldt overlæg, at vi kun har givet vore disciple skjold og spyd og intet videre, ingen hjelm, intet panser, ingen benskinner, men kun den dragt, som de ellers bruger ved sine øvelser. Spyd og skjold maa de have for at kunne udføre *øvelserne*, og nogen *maskerade* var det ikke meningen at opføre.

Endelig et ord om marsch-sangen. Ogsaa derom har jeg hørt adskillige velmente, men uforstandige ytringer. En af mine ærede venner (dog ingen filolog eller skolemand) har endogsaa spurgt mig, hvorfor jeg har ladet ordene synge efter en ny og ikke efter en antik melodi. Jeg svarede: „Min bedste! den, der kan skaffe mig en gammel græsk melodi tilbage, erit mihi magnus Apollo“ eller snarere maxinus Apollo et Musagetes!

Men fra spøg til alvor! Ved vore moderne militær-øvelser har vi trommen. De gamle Spartiater drog i kampen

under de krigerske blæse-instrumenters klang. Disse antike instrumenter kan vi nu ikke restituere, og overhovedet hører instrumental-musik ikke hjemme paa skolens øvelsesplads. Skulde vi nu lade vore disciple foretage sine evolutioner uden al musik, medens dog ellers i almindelighed sang plejer at ledsage fælles- og masse-øvelserne? Nej, dersom hine øvelser skulde udføres i fuld stilhed, vilde de blive en god del mere tørre, besværlige og kjedelige; ja, jeg tviler endogsaa paa, at vi uden dette til en modern melodi afpassede embaterion af Tyrtaios, som de gamle Spartiater istemmede, naar de gik mod fienden, at vi uden denne „kjække sang,“ som i de sidste uger har lydt iblandt os, vilde have kunnet holde vore unge frivillige sammen. Dette er for pædagogen den bedste retfærdiggjørelse af vovestykket. Men hvad vil den strenge videnskabsmand sige? En mozartsk operamelodi¹⁾ til den tyrtaiiske paians originaltekst, er det ikke næsten en bespottelse? Det vilde være det, hvis de antike rytmer derved skulde gaa tabt. Men dette er ikke tilfældet; vor melodi passer saa godt til den gamle paians anapæstiske marschrytmer og i sandhed ogsaa til dens friske og frejdige kampord, som om den var komponeret enkom til disse. Hvorfor skulde vi da ikke optage den, siden enhver græsk melodi er sporløst forsvunden? hvorfor skulde vi ikke indpræge vore unge hoplitter det gamle embaterion sammen med og ved hjælp af den nye melodi? Ja, jeg gaar endnu videre, jeg paaistaar, at man, saavidt muligt, netop burde opsøge og benytte vel kjendte og yndede melodier for gjenneem dem at faa de antike rytmer og metra ind i disciplenes øre og følelse, saa de ogsaa kunde gjengive dem rigtigere og mere udtryksfuldt. Man vilde dermed komme meget længere end med de trykte vers-schemata og udenadlæren af uforstaaede versbenævnelser.

¹⁾ Af Figaro.

Men tilbage til vor marsch-sang. Den har for os gjort sin skyldighed, og jeg tænker, at man ikke vil slippe den, om man overhovedet optager disse øvelser. Og jeg tror ogsaa, at om den gamle skolemester fra Afidnai, som han kaldtes, havde kunnet se vore gutter marschere efter hans embaterion, saa vilde han ikke være bleven vred paa os trods den nye melodi!

Nogle smaa forandringer, som navnlig var nødvendige for at faa to strofer, behøver jeg ikke her at forsvare. Som et kuriosum vil jeg endnu kun nævne, at man ved at forbinde dette embaterion med det bekjendte begyndelses-vers af et andet kan danne en strofe, som nøjagtig svarer til den schillerske ryttersang og kan synges til dens melodi.¹⁾ Variatio delectat.“

Ved den 4de forsamling af „tydske turnlærere“ i Stuttgart August 1867 blev den samme sag behandlet. Prof. Dr. Köchly fremsatte følgende af ham i forening med Dr. Kloss og Dr. Wassmannsdorff udarbejdede teses:

„1. Med læsningen af Xenofons anabasis og Cæsars bellum gallicum indtræder den fordring, at man — i nøjeste forbindelse med turnernes sedvanlige „Ordnungsübungen“¹⁾ — ogsaa indøver *elementerne af den græsk-makedoniske taktik.*

Vedkommende klasselærer har forpligtelsen til at sørge herfor.

2. Som den væsentlige *opgave* for denne udvidelse af den gymnastiske undervisning maa man fastholde det at anskueliggjøre vedkommende steder hos de klassiske for-

¹⁾ Den samme, hvortil J. St. Munchs bekjendte sang „De tre høje ord“ er skreven.

²⁾ Hos os maatte det hede „i forbindelse med de sedvaulige militære øvelser.“

fattere; en saadan anskueliggjørelse er baade ubetinget nødvendig til en virkelig forstaaelse af disse steder og er tillige et kraftigt hjælpemiddel dels til at belive sansen for klassiske studier i almindelighed og for oldtidens krigshistorie i særdeleshed, dels ogsaa til at støtte og hæve turn- (og eksercer-) undervisningen som et ordentligt skolefag.

3. Til *udrustningen* bruges kun skjold og spyd. I stedet for det sidste kan man benytte passende turnredskaber, som springstang, stav o. l.¹⁾
4. *Læremidlet* for disse øvelser bør i den første (teoretiske) del sammenstille de taktiske elementer og kommandoord paa Græsk og Tydsk i passende orden og i den anden (praktiske) del meddele nogle eksempler, nemlig vedkommende klassikersteder med de dertilhørende dispositioner, ligeledes baade paa Græsk og Tydsk, samt levere de til begge nødvendige tegninger.“

Dr. Köchly motiverede disse teses. Vistnok, sagde han, havde der ved filologmødet i Heidelberg i 1865 været gjort ham en hel del indvendinger, og navnlig havde en ungdommelig gymnasiallærer i en privat samtale udførlig søgt at bevise ham, at det var meget vigtigere at føre ungdommen ind i det preussiske eksercer-reglement end i det græsk-makedoniske. Men man skulde ikke gaa ud fra den forudsætning, at der ved indførelsen af disse øvelser var tale om at forøge den tyske turnskoles allerede mere end tilstrækkelig rige øvelsesstof; ser man nærmere til, vil man finde, at der i grunden slet ikke forlanges noget nyt; den græsk-makedoniske fulanks's stillinger og bevægelser indeholdes allerede næsten alle i Spiess's „*Ordnungsübungen*;" saaledes alle opstillingerne (*παρατάξεις*), ven-

¹⁾ Hos os kan man — fra bodsfængslet — faa smukke og hensigtsmæssige spyd (af træ) og skjolde (af blik) til en pris af tilsammen $\frac{1}{2}$ spd.

dingerne (*μλίσεις*), svingningerne (*ἐπιστροφαί* og *περισπασμοί*): kun de smukke *ἐξελγμοί* eller kontramarscher savnes. Der behøves altsaa kun den ubetydelighed, at man i nogle timer indøver de græske benævnelser for de hensigtsmæssig udvalgte øvelser, og lærere og disciple har et billede af den antike taktik. Men fuldt liv vinder disse øvelser først da, naar man fremstiller bestemte og for disciplene kjendte slagbilleder, hvad man f. eks. let kan udføre ved hjælp af Xenofons *anabasis* o. fl. — Som eksempel udkastede han et billede af slaget ved Kunaxa, støttet paa Xen. *anab.* VIII, 1, og med angivelse af de i de afgjørende momenter nødvendige græske kommando-ord.

Derefter optraadte *Dr. Bach* fra Breslau og erklærede, at han efter de erfaringer, han havde gjort, indtrængende kunde anbefale disse øvelser, navnlig til de turnlærere, som tillige underviser i historie eller de gamle sprog i de højere klasser; han bekræftede, at det var en let sag, som krævede saare liden tid, at gjøre disciplene fortrolige dermed og saaledes at give dem det mest levende billede af den antike taktik, naar de først var tilbørlig hjemme i de spiess'ske „*Ordnungsübungen*;" ja selv med disciple, som ikke lærte Græsk, havde han i faa timer indøvet disse opstillinger og bevægelser for at forevise dem for den schlesiske turnlærerforsamling i 1866.

Den tilstedeværende minister for kirke- og skolevæsenet, *Dr. von Golther*, erklærede, at han vilde drage omsorg for, at de omhandlede øvelser kunde blive indførte i de württembergiske gymnasier. — Efter denne korte forhandling blev de opstillede 4 teser *enstemmig vedtagne* af forsamlingen.

For at efterkomme det i 4de tesis udtalte krav har senere *Dr. Wassmannsdorff* udgivet et lidet skrift „*Die griechisch-makedonische Elementartaktik auf den deutschen Schulturnplätzen*," Frankfurth am Main 1867. Herved har han

givet de turnlærere, som maatte ville indøve den græsk-makedoniske taktik med sine disciple, en hensigtsmæssig ledetraad og sparet dem for den mæje selv at ty til de gamle taktikers skrifter. Disse er vistnok nu i *Köchlys* og *Rüstows* udgave let tilgængelige, men indeholder dog særdeles meget, som er overflødig for dette specielle øjemed. Foruden de nødvendige forklaringer over tekniske udtryk og de græske kommando-ord samt reglementarisk fremstilling af de vigtigste øvelser indeholder bogen dispositioner til slagene ved Thermopylai og Kunaxa; senere tænker han at give en fortsættelse paa 1 à 2 ark, indeholdende lignende dispositioner til en del andre manøvrer, som plejer at forekomme i de lærde skoler dels ved forfatterlæsningen, dels ved gennemgaaelsen af den gamle historie.

Ved disse meddelelser har jeg villet gjøre sagen bekendt ogsaa hos os og forelægge den til kollegers drøftelse. Nutildags, da der vel ved de fleste skoler findes lærere med nogen militær uddannelse, og da vaabenøvelser er indførte eller efterhaanden vil blive indførte overalt, synes det mig, at den græske eksercitie uden stor vanskelighed maatte lade sig praktisere i mange ogsaa af vore skoler. Og at den vilde være et nyttigt hjælpemiddel for den klassiske undervisning, kan vel ikke være tvilsomt.¹⁾ Selv tænker jeg paa at gjøre et forsøg; om det gaar, og hvorledes, faar tiden vise.

¹⁾ Jeg indskyder den bemærkning, at naar man har sat sig ind i elementerne af den græsk-makedoniske taktik, er det meget let at gaa over til den romerske, saaledes som denne fremtræder hos Cæsar; praktiske øvelser i Cæsars taktik er naturligvis et fortrinligt hjælpemiddel til en levende forstaaelse af hans „galliske krig.“ Som vejledning kan man benytte *Rüstows* interessante skrift „Heerwesen und Kriegführung Julius Cæsars,“ Nordhausen 1862.

Imidlertid vilde det være mig kjær, om jeg paa forhaand kunde vække nogen interesse for sagen ogsaa hos andre skolemænd. Til den ende skal jeg endnu til slutning som en prøve meddele et udvalg af de hos Wassmannsdorff optagne tekniske udtryk og kommando-ord samt tekst og melodi til den ovenfor omtalte marsch-sang.

—————

Παράταξις τῆς φάλαγγος — falanksens opstilling.

Ζυγόν — frontlinje, geled; (soldaterne opstillede ved siden af hinanden).

λόχος (στίχος) — flankerække; (soldaterne opstillede den ene bag den anden).

φάλαγξ fremkommer derved, at en del (f. eks. 8) *λόχοι* opstilles ved siden af hinanden, (eller at en del (f. eks. 8) *ζυγά* opstilles bagved hinanden).

μέτωπον — fronten, teten.

οὐρά — køen.

πλευρά — flanken.

κέρας — fløj.

διμοιρία — halvdelen af en *λόχος*.

διλοχία — en forbindelse af 2 *λόχοι* (ved siden af hinanden.)

ἐνωμοτία — en forbindelse af 2 *διλοχίαι* (altsaa den ene fløj af en af 8 *λόχοι* bestaaende falanks).

(*ἀγωγή*) *πλαγία* — frontmarsch (*κατ' ὀρθόν* fremad, *ἐπ' οὐράν* bagud).

— *ὀρθία* — flankemarsch (*δεξιὰ* naar retningen er til højre, d. e. naar falanksen er venstre afmarscheret, *ἀριστερά* naar retningen er til venstre).

— *λοξή* — dragningsmarsh (*δεξιὰ* naar højre fløj, *ἀριστερά* naar venstre fløj er nærmest fienden).

—————

Τὰ παραγγέλματα — kommando-ordene.

Ἄγε εἰς τὰ ὄπλα — til vaaben!

εἰς τὰς τάξεις καθίστασθε — opstilling!

σιγᾶτε καὶ προσέχετε τῷ παραγγέλματι — giv agt!

διάστηθι — tag afstand!

στοῖχει — fremad ret eder!

ζύγει — højre ret eder!

ἀναπαύσασθε — paa stedet hvil!

ἀναλύσασθε — spred eder! (eller: hvil!)

μεταχειρίσεις — haandgreb.

ἄνω τὰ δόρατα — spydet op!

δέσθε τὰ δόρατα — spydet ved foden!

ἀνάλαβε τὴν ἀσπίδα skjoldet op!

κάθες τὰ δόρατα spydet ned! (sml. færdigt gevær!)

δέσθε τὰ ὄπλα — spyd og skjold ved foden!

κλίσεις — vendinger.

ἐπὶ δόρυ κλινον — højre om!

ἐπὶ ἀσπίδα κλινον — venstre om!

ἐπὶ δόρυ μεταβαλοῦ — til højre helt om!

ἐπὶ ἀσπίδα μεταβαλοῦ — til venstre helt om!

εἰς ὀρθὸν ἀπόδος — front!

ἐπιστροφαί og *περισπασμοί* — svingninger.

ἐπὶ δόρυ (ἐπὶ ἀσπίδα) ἐπίστρεφε — en kvart (ο: i $\frac{1}{4}$ cirkel)
til højre (venstre) sving!

ἐπὶ δόρυ (ἐπὶ ἀσπίδα) περίσπα — halvt (ο: i $\frac{1}{2}$ cirkel) til
højre (venstre) sving!

ἐπὶ δόρυ (ἐπὶ ἀσπίδα) ἐνπερίσπα — tre kvart (ο: i $\frac{3}{4}$ cirkel)
til højre (venstre) sving!

ἀποκατάβτησον — tilbage til udgangsstillingen! d. e. en kvart
sving! (efter udført $\frac{3}{4}$ svingning).

διαπλασιασμοί — fordoblinger.

τὸ μῆμος (βάθος) κατὰ τόπον διπλασίαζε — dobbelt afstand mellem hver mand inden gelederne (flankerækkerne)!

τὸ μῆμος (βάθος) κατ' ἀριθμὸν διπλασίαζε — dobbelt antal i gelederne (flankerækkerne)! d. e. indrykning i geledernes (flankerækkernes) mellemrum.

ἀποκατάστησον — tilbage til udgangsstillingen! (kan ogsaa efter udførte fordoblinger kommanderes saaledes:

ἐπὶ τὸ δεξιὸν (εὐώνυμον) κέρας πύκνωσον til højre (venstre) fløj slut!

ἐπὶ τὸ μέσον πύκνωσον — midtad slut!)

ἐξελιγμοί — kontramarscher.

κατὰ λόχους (ζυγὰ) ἐξέλισσε — kontramarsch med flankerækkerne (gelederne)!

(τὸν Κρητικὸν, τὸν Λάκωνα, τὸν Μακεδόνα — paa kretisk, lakonisk eller makedonisk vis).

ἀγωγή — marsch.

πρόαγε — fremad marsch!

παιανίζων πρόαγε — med sang fremad marsch!

δρόμῳ πρόαγε springmarsch!

ἀλαλά — gaa paa, marsch!

ἔχου οὔτως holdt!

παραγωγαί — kolonne-formeringer.

παρὰ δόρυ (παρ' ἀσπίδα) εἰς δύο πρόαγε — højre (venstre) dilochi-kolonne!

παρὰ δόρυ (παρ' ἀσπίδα) εἰς τέσσαρας πρόαγε højre (venstre) enomoti-kolonne!

ἐπὶ φάλαγγος πάραγε — former falanks!

Ἐμβατήριον Τυρταίου.

Marsch-sang efter Tyrtaios.

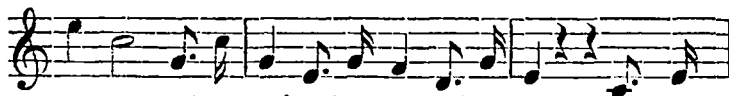
(Mel. af Mozart's Figaro.)

1. str. "Ἄγει' ὦ Σπάρτας πολι - ῆται, κοῦ -
 (Overs.) Fremad nu, fremad nu, Sparti - a - ter! frem, I
 2. str. "Ἄγει' ὦ Σπάρτας πολι - ῆται, ποτὶ
 (Overs.) Fremad nu, fremad nu, Sparti - a - ter! frem til

ροι πατέ-ρων εὐ' - ἀνδρῶν! λαί - ᾧ μὲν ἔ-τυν προβα-
 sønner af her-li-ge fæ-dre! løf-ter skjoldet nu højt med den
 τὰν Ἄρε-ος κί - νασιν, μὴ φει-δό-με-νοι τᾶς
 A - res's ra - ske tummel! og vo-ver nu frej - dig

λέ-σθαι, δόρυ δ'εὐ' - τόλ - μως πάλ - λειν! λαί-
 ven-stre, svinger lau-sen med mod og med kraft! løf - ter
 ζωᾶς! ὡς γὰρ πάτρι - ον Σπάρ - τα. μὴ
 li - vet! saa var Spar-tas fæ-dre-ne skik. og

ᾗ μὲν ἔ-τυν προβα - λέσθαι, δόρυ
 skjol - det nu højt med den ven - stre, svin - ger
 φει - δό - μνοι τᾶς ζωᾶς! ὥς
 vo - ver nu frej - dig li - vet! saa var

δ'εὐ - τόλ - μως πάλ - λειν!
 lan - sen med mod og med kraft!
 γὰρ πάτρι - ον Σπάρ - τα.
 Spar - tas fæ - dre - ne skik.

Med de ovenfor (s. 41) omtalte forandringer af Köchly lyder sangen saaledes:

(Mel. „De tre høje ord.“)

”Αγετ', ὦ Σπάρτας ἔνοπλοι κοῦροι,
 ποτὲ τὰν Ἄρεος μίνασιν,
 λαίᾳ μὲν ἔτυν περιβαλλόμενοι,
 δόρυ δ'εὐτόλμως πάλλοντες,
 μὴ φειδόμενοι γλυκερᾶς ζωᾶς!
 οὔτω γὰρ αἰὲ πάτριον Σπάρτα.

Oversættelse.

Frem, kjække sønner af Sparta, frem
 til Ares's raske tummel!
 løft skjoldet højt med den venstre haand,
 sving lansens med mod og med veldel
 og vov kun frejdigt dit unge liv,
 saa var jo Spartas fædrene skik!

Skole-Efterretninger.

Oversigt over Udfaldet af Skole-Examen 1866.

Klasser.	Disciplinens Antal ¹⁾ .	Fraværende (i et eller flere Fag).	Hovedkarakter 1.	Hovedkarakter 2.	Hovedkarakter 3.	Hovedkarakter 4.	Klassens gjennemsnitligeHovedkarakter.	Opflyttede.	Forblivende.	Udmeldte for Censuren.
4 ²⁾	19	11	»	4	4	»	»	15 dimitteredes til Universitetet.		
3	25	8	»	11	6	»	2,41	21	4	»
2	27	4	»	11	10	2	2,65	19	5	3
1	17	3	»	7	6	1	2,62	17	»	»
3 L	10	2	1	5	2	»	2,15	9	»	1
2 L	4	»	1	3	»	»	1,84	4	»	»
1 L	22	3	1	11	6	1	2,39	18	4	»
3 R	6	»	»	5	1	»	2,26	6	»	»
2 R	6	»	»	4	2	»	2,33	4	2	»
1 R	8	»	»	6	2	»	2,19	7	1	»
5 F	25	2	4	11	7	1	2,22	23	1	1
4 F	25	2	»	14	9	»	2,35	24	1	»
3 F a	20	»	»	16	4	»	2,15	20	»	»
3 F b	22	1	4	15	2	»	2,01	20	2	»
2 F a	28	2	3	18	5	»	2,14	28	»	»
2 F b	28	4	6	15	3	»	1,93	28	»	»
1 F	34	3	5	17	9	»	»	34	»	»

Examen afsluttedes den 11te Juli med en Fest, som tilige var Indvielsesfest for den nye Skolebygning, der blev tagen i Brug ved Begyndelsen af Skoleaaret 1865—1866. Beretning om denne Fest findes i Programmet for 1867.

- 1) Naar det her angivne Disciplantal ikke for alle Klasser stemmer ganske med det i Programmet for 1866, S. 17, opførte, da kommer dette deraf, at der i enkelte Klasser blev udmeldt nogle i Tiden mellem Programmets Affattelse og Examen.
- 2) De blotte Tal betegner Klasserne af den „treaarige Latinskole“; et tilføjet L, R, F, betegner resp. Latinklasse, Realklasse og Fællesklasse af den normale (fuldstændige) Skole.

Oversigt over Udfaldet af Skole-Examen 1867.

Klasser.	Disciplinens Antal.	Fraværende (i et eller flere Fag).	Hovedkarakter 1.	Hovedkarakter 2.	Hovedkarakter 3.	Hovedkarakter 4.	Klassens gennemsnitlige Hovedkarakter.	Opflyttede.	Forblivende.	Udmeldte før Censuren.	
4	25	Ingen Examen dette Aar.							17 dimitteredes til Universitetet.		
3	26	4	»	12	10	»	2,59	20	5	1	
2	25	5	»	9	10	1	2,59	23	»	2	
4 L	11	2	»	7	2	»	2,30	11	»	»	
3 L	7	»	»	6	1	»	2,16	6	»	1	
2 L	21	3	1	8	7	2	2,59	15	5	1	
1 L	21	1	1	13	6	»	2,23	19	2	»	
4 R	2	1	»	»	1	»	»	2	»	»	
3 R	3	»	»	»	3	»	2,75	3	»	»	
2 R	11	3	»	4	4	»	2,48	8	2	1	
1 R	12	»	»	5	7	»	2,54	12	»	»	
5 F	26	1	»	18	7	»	2,31	24	2	»	
4 F a	26	1	3	17	5	»	2,19	22	4	»	
4 F b	28	»	3	20	5	»	2,09	27	»	1	
3 F a	24	»	4	16	4	»	1,92	24	»	»	
3 F b	30	1	4	16	9	»	2,15	24	6	»	
2 F a	28	4	2	20	2	»	2,03	28	»	»	
2 F b	21	»	6	14	1	»	1,79	21	»	»	
1 F	40	1	4	26	9	»	2,18	40	»	»	

Examen afsluttedes med en Fest, der blev holdt Fredag den 12te Juli Kl. 10 Form. i Skolegaarden. Den begyndte og sluttede med Afsyngelsen af de samme Salmer, som blev benyttede ved forrige Aarsfest; efter Oplæsning af Aarsberetningen holdt Skolebestyrer Aars en Tale om den seneste Tids Bevægelser paa Skolens Omraade og uddelte derefter Karaktersedlerne.

Udfaldet af examen artium 1866 og 1867 for Skolens Disciple.

1866.

Af de 19 Disciple, som den „treaarige Latinskoles“ øverste Klasse talte ved Skoleaarets Slutning, blev 15 dimitterede fra Skolen:

	Norsk.	Lat. Overs.	Latin.	Græsk.	Tysk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geografi.	Aritmetik.	Geometri.	Sum.	Antal Dag.	Hovedkarakter.
F. Bomhoff . . .	4	4	1	1	1	2	1	2	2	1	4	3	26	12	Laudabilis.
J. H. Conradi . . .	4	3	2	2	1	1	—	1	1	1	1	1	18	11	Laudabilis.
J. A. Gjerløv . . .	3	3	2	2	2	1	—	2	1	2	2	3	23	11	Laudabilis.
F. B. Grung . . .	3	3	2	1	1	1	1	2	2	1	3	1	21	12	Laudabilis.
J. G. Hofgaard . .	3	3	3	2	2	3	—	2	1	1	4	5	29	11	Haud illaud.
J. Holmboe	3	3	2	2	1	3	—	2	4	3	3	2	28	11	Haud illaud.
J. N. K. Lund . .	4	3	3	3	2	2	—	3	4	4	3	4	35	11	Haud illaud.
H. J. Nyqvist . . .	3	4	2	3	1	2	1	3	4	4	2	2	31	12	Haud illaud.
F. C. Rasch	3	3	2	3	1	2	—	2	4	4	4	4	32	11	Haud illaud.
H. F. Scharffenberg	3	3	4	2	2	1	1	2	4	4	2	2	30	12	Laudabilis.
A. B. Scheen . . .	3	4	2	2	1	3	—	2	3	2	4	3	29	11	Haud illaud.
C. J. M. Steen . .	4	3	2	2	1	2	—	3	3	2	2	3	27	11	Laudabilis.
C. M. Sylvander . .	3	2	2	1	1	1	1	2	3	2	1	1	20	12	Laudabilis.
T. A. Thams . . .	3	3	2	2	1	1	—	2	2	4	3	3	26	11	Laudabilis.
L. F. Winsnes . .	3	3	3	2	1	1	1	2	4	5	2	2	29	12	Laudabilis.

Af de 4 Disciple, som Skolen ikke kunde dimittere, gik de 3 op privat dimitterede med det Udfald, at 2 rejicredes ved den skriftlige Prøve, og 1 bestod Examen med Hovedkarakteren Non contemnendus.

1867.

Af de 25 Disciple, som den „treaarige Latinskoles“ øverste Klasse talte ved Skoleaarets Slutning, blev 17 dimitterede fra Skolen:

	Norsk.	Lat. Overs.	Latin.	Gresk.	Tydsk.	Fransk.	Engelsk.	Religion.	Historie.	Geograf.	Arithmetik.	Geometri.	S u m.	Antal Fag.	Hovedkarakter.
B. S. G. Bombhoff .	2	3	1	1	2	3	2	2	1	2	3	2	24	12	Laudabilis.
E. Borchgrevink .	3	4	1	2	3	3	—	1	1	2	3	4	27	11	Laudabilis.
M. C. Bøckmann .	3	4	3	2	3	3	—	2	2	2	4	4	32	11	Haud illaud.
D. O. Christensen	3	3	1	1	2	2	2	2	2	1	3	2	24	12	Laudabilis.
H. Graff	3	4	3	4	3	3	—	2	3	3	3	3	34	11	Haud illaud.
G. R. Jønsen . . .	4	4	3	5	2	2	2	3	2	3	1	2	33	12	Haud illaud.
J. C. Krohn	3	4	3	2	1	2	2	2	3	3	1	1	27	12	Laudabilis.
M. Landmark . . .	3	3	3	2	2	2	2	3	2	2	3	3	30	12	Laudabilis.
A. Larsen	3	4	5	3	3	3	—	3	3	3	3	3	36	11	Non contemn.
R. H. Otterbech .	3	2	1	2	3	3	—	3	3	3	4	3	30	11	Haud illaud.
H. O. Rudstad . .	2	2	2	1	2	2	1	1	2	2	2	3	22	12	Laudabilis.
S. Skjolden	4	3	3	2	3	3	—	2	1	2	4	4	31	11	Haud illaud.
A. M. Steen	3	3	3	3	2	2	—	2	3	1	2	2	26	11	Laudabilis.
J. A. Svendsen . .	4	3	3	2	2	2	—	3	3	4	4	4	34	11	Haud illaud.
J. S. Ulsaker . . .	4	3	3	3	4	4	—	1	2	2	2	4	32	11	Haud illaud.
H. Wille	4	4	3	3	3	3	—	4	3	2	3	3	35	11	Haud illaud.

Desuden rejiceredes 1 ved den skriftlige Prøve. — Af de 8 Disciple, som Skolen ikke kunde dimittere, gik de 7 op privat dimitterede med det Udfald, at 1 rejiceredes ved den skriftlige Prøve, 4 bestod Examen med Karakteren Haud illaudabilis og 2 med Karakteren Non contemnendus. Før Skoleaarets Slutning havde desuden 5 Disciple forladt Skolen for at lade sig dimittere privat; af disse bestod 1 Examen med Laudabilis og 1 med Non contemnendus.

Klasser og Discipeltal.

Af den saakaldte treaarige Latinskole for ældre Disciple har endnu de to øverste Klasser været i Gang (se Progr. for 1867 S. 15). Af den fuldstændige Skole traadte ved dette Skoleaars Begyndelse 5te Latinklasse og 5te (øverste) Realklasse i Virksomhed; fra det kommende Skoleaar vil ogsaa 6te Latinklasse være i Gang, hvorved den hele Latin- og Realskole er i Virksomhed med 5 Fællesklasser (deraf de 4 øverste delte hver i 2 Parallelklasser), 6 Latinklasser og 5 Realklasser.

Discipeltallet vil sees af følgende Tabel:

1867—1868.

	4	3	5 L.	4 L.	3 L.	2 L.	1 L.	5 R.	4 R.	3 R.	2 R.	1 R.	5 F. a	5 F. b	4 F. a	4 F. b	3 F. a	3 F. b	2 F. a	2 F. b	1 F.	Sum.
Ved Skoleaarets Begyndelse	23	24	18	8	18	25	23	2	4	11	17	13	26	27	28	28	30	27	30	29	40	451
Ved Skoleaarets Slutning	24	20	20	10	18	20	23	6	4	9	13	13	26	25	28	29	26	27	29	29	40	439

For Fuldstændigheds Skyld hid sættes en lignende Oversigt for det foregaaende Skoleaar, da en saadan ikke blev medtagen i forrige Aars Program:

1866—1867.

	4	3	2	4 L.	3 L.	2 L.	1 L.	4 R.	3 R.	2 R.	1 R.	6 F.	4 F. a	4 F. b	3 F. a	3 F. b	2 F. a	2 F. b	1 F.	Sum.
Ved Skoleaarets Begyndelse	28	26	23	12	6	20	24	7	6	11	18	29	27	26	29	29	27	23	41	412
Ved Skoleaarets Slutning	27	25	27	11	7	21	21	2	3	12	13	26	26	28	25	30	28	21	40	391

Oversigt over det samlede Discipeltals Stigning og Falden i de forskjellige Maaneder af de 5 Aar, i hvilke Skolen har bestaaet.

	August.	Septbr.	Oktbr.	Novbr.	Decbr.	Jannar.	Februar.	Marts.	April.	Mai.	Juni.	Juli.
1863—64	101	114	118	121	121	122	122	122	123	119	116	109
1864—65	234	235	240	244	240	245	245	244	242	244	242	240
1865—66	345	348	361	360	359	358	356	355	351	343	341	337
1866—67	412	417	428	420	418	428	427	420	410	404	400	391
1867—68	451	456	462	460	456	457	455	453	451	446	441	439

Skolens Lærere i 1867—1868.

Lærere siden Skolens Oprettelse:

1. Cand. mag. *Aars*: Græsk i 5 L. (7 T.) og Vaabenøvelser (3 T.), tils. 10 T.
2. Cand. mag. *Voss*: Latin i 4 (10 T.) og tydsk Stil (1 T.) i 5 R., tils. 11 T. (Klasseforstander i 4).
3. Cand. mag. *Daae*, Universitetsstipendiat: Historie¹⁾ i 4 (2 T.), 3 (2 T.), 3 & 4 R. (3 T.), Græsk i 4 L. (6 T.), tils. 13 T.
4. Cand. mag. *Eriksen*: Græsk i 4 (6 T.), Latin (7 T.), Græsk (7 T.) og Norsk (3 T.) i 3 L., Norsk (3 T.) og Tydsk (2 T.) i 2 L., Historie (3 T.) i 5 R., tils. 31 T. (Klasseforstander i 3 L.)
5. Cand. mag. *Falkenberg*: Latin (9 T.) og Græsk (7 T.) i 2 L., Norsk (6 T.) og Tydsk (5 T.) i 5 F. b., Tydsk i 5 L. (1 T.) og i 3 L. (2 T.), Vaabenøvelser (2 T.), tils. 32 T. (Klasseforstander i 2 L. og 5 F. b.)
6. Seminarist *Paulsen*: Alle Fag i 1 F. (24 T.), Regning i 1 L. (3 T.) og Historie i 4 F. a. (3 T.), tils. 30 T. (Klasseforstander i 1 F.)
7. Cand. theol. *Petersen*, Universitetsstipendiat. Har i dette Aar været fraværende paa en Udenlandsrejse.
Lærere siden August 1864:
8. Cand. theol. *Fasting*: Norsk (3 T.) og Tydsk (3 T.) i 1 L., Norsk (3 T.) og Tydsk (4 T.) i 1 R., Norsk (3 T.) i 2 R., tils. 16 T.
9. Cand. mag. *Hofgaard*:²⁾ Fransk i 2 R. (5 T.)

¹⁾ Det bemærkes, at Undervisningen i Oldtidens Historie i Latin-klasserne er henlagt til Latin eller Græsk.

²⁾ Da Hr. Hofgaard i det forløbne Skoleaar har taget Embedsexamen, har han ikke ønsket at beholde mere end 5 Timer ugentlig ved Skolen; fra næste Skoleaar af vil han overtage fuld Post.

10. Seminarist *Schollert*: Historie (3 T.) og Geografi (2 T.) i 5 F. b, Religion (3 T.) og Geografi (2 T.) i 4 F. a, Norsk (9 T.), Historie (3 T.), Geografi (2 T.) i 4 F. b, tils. 24 T. (Klasseforstander i 4 F. b).
11. Cand. real. *Sinding*: Norsk (3 T.), Geografi (2 T.), Naturhistorie (2 T.), Fysik (3 T.), Tegning (2 T.) i 5 og 4 R., Norsk (3 T.), Geografi (2 T.), Tegning (2 T.) i 3 R., Geografi (2 T.) og Tegning (2 T.) i 2 R., Geografi (1 T.) i 4, tils. 24 Timer. (Klasseforstander i 3, 4 og 5 R.)
12. Cand. mag. *Schmidt*: Latin (8 T.), Græsk (6 T.) og Norsk (3 T.) i 4 L., Latin i 3 (10 T.), tils. 27 T. (Klasseforstander i 4 L. og 3).
13. Cand. mag. *Storm*: Latin i 5 L. (8 T.), Græsk i 3 (7 T.), Tydsk (2 T.), Fransk (3 T.), Engelsk (3 T.) i 5 R., Tydsk (2 T.) og Engelsk (4 T.) i 3 R., Tydsk i 4 (1 T.), tils. 30 T. (Klasseforstander i 5 L., Bibliothekar).
14. Stud. theol. *Vold*: Regning i 4 F. a (4 T.) I den tidligere Del af Skoleaaret tillige Norsk (9 T.) i 4 F. a, Religion i 4 F. b og 5 F. a (hver 3 T.); efterat Hr. Vold paa Grund af Sygelighed havde frasagt sig de fleste af sine Timer, har Pastor *J. N. Brun* overtaget hans Religionstimer istedenfor Norsk og Tydsk i 5 F. a, og stud. philol. *Christensen* midlertidig hans norske Timer samt hans Forretninger som Klasseforstander i 4 F. a.

Lærere siden August 1865:

15. Premierløitnant *Anker*: Skrivning i 3, 4 og 5 F., 1 og 2 L. samt 1, 2 og 3 R., (tils. 27 T.) og Vaabenøvelser (2 T.), tils. 29 T.
16. Stud. theol. *Gjeldaker*: Alle Fag undtagen Skrivning i 3 F. b (20 T.), Regning i 4 F. b (4 T.), tils. 24 T. (Klasseforstander i 3 F. b). — Da Hr. Gjeldaker fra traadte fra 1ste Januar 1868 for at læse til Embeds-

examen, blev hans Forretninger ved Skolen overtagne af Seminarist *Jørgensen* (nu udnævnt til Kirkesanger i Ringsaker).

17. Stud. theol. *Klæbo*: Alle Fag (undtagen Skrivning i 3 F. a (20 T.), Religion i 5 F. b (3. T.), tils. 23 T. (Klasseforstander i 3 F. a).
18. Cand. jur. *Nicolaysen*: Fransk i 3 L. (3 T.), 4 L., 5 L., 3 og 4 (hver 2 T.), Tydsk i 3 (1 T.), tils. 12 T.
19. Cand. theol. *Olssen*: Religion (2 T.) og Geografi (1 T.) i 3, Historie i 5 L. (2 T.), Historie (2 T.) og Geografi (1 T.) i 4 L., Geografi (1 T.) og Religion (2 T.) i 3 L., Religion (2 T.), Historie (3 T.) og Geografi (1 T.) i 1 L., Historie i 2 R. (3 T.), Religion (2 T.), Historie (3 T.) og Geografi (1 T.) i 1 R., Historie (3 T.) og Geografi (2 T.) i 5 F. a, tils. 31 T. (Klasseforstander i 1 R.)
20. Premierløjtnant *Wang*: Gymnastik og Vaabenøvelser, tils. 27 T.

Lærere siden 1866:

21. Stud. real. *Berner*: Matematik og Regning i 4 (4 T.), 3 (3 T.), 5 L. (5 T.), 4 L. (5 T.), 3 L. og 2 L. (hver 3 T.), 2 R. (5 T.), tils. 28 T.
22. Pers. Kap. *Brun*: Religion (2 T.) og Tydsk (4 T.) i 2 R.; i den senere Del af Skoleaaret Religion i 5 R. (1 T.), 3 og 4 R., 2 L. (hver 2 T.), 5 F. a og 4 F. b (hver 3 T.), tils. 17 T. (Klasseforstander i 2 R.) (Tidligere Norsk og Tydsk i 5 F. a.)
23. Cand. real. *Geelmuyden*: Matematik i 5 R. (5 T.)
24. Stud. real. *Høyer*: Matematik i 3 og 4 R. (5 T.) og Naturhistorie i 3 R. (2 T.), Naturhistorie i 2 R. (2 T.), Regning (4 T.) og Naturhistorie (2 T.) i 1 R., Geografi i 5 L. (1 T., i den senere Del af Skoleaaret 2 T.), tils. 17 Timer.

25. Cand. theol. *Jensen*: Fransk i 3 og 4 R. (4 T.), 1 R. (5 T.), Tegning i 1 R., 5 F. a og 5 F. b (hver 2 T.), tils. 15 T.; desuden i den tidligere Del af Skoleaaret Religion i 4, 5 L., 4 L., 2 L., 3 og 4 R.
26. Seminarist *Pedersen*: Alle Fag i 2 F. b (24 T.), Regning i 5 F. b (3 T.), tils. 27 T. (Klasseforstander i 2 F. b.)

Lærere siden August 1867:

27. Seminarist *Hansen*: Alle Fag i 2 F. a (24 T.), Regning i 5 F. a (3 T.), tils. 27 T. (Klasseforstander i 2 F. a.)
28. Cand. mag. *Schjøth*: Latin i 1 L. (12 T.), Historie (2 T.), Geografi (1 T.) i 2. L., Historie i 3 L. (2 T.), tils. 17 T.

Midlertidige Lærere:

Cand. theol. *Marstrander* har vikarieret fra 1866, hovedsagelig for Kand. Petersen, der har været fraværende paa en Udenlandsrejse.

Løitnant <i>Guldberg</i>	} besørgede i 1ste Halvaar en Del af de
Stud. real. <i>Stub</i>	
	} Timer i Mathematik og Regning, som
	} Stud. Berner nu har.

Overlærer <i>Holth</i>	} har besørget længere Vikari-
Stud. philol. <i>Christensen</i>	
Stud. philol. <i>J. A. Eriksen</i>	
	} ater i Skoleaarets Løb.

Om Undervisningen.

Da der ved Begyndelsen af dette Skoleaar blev udgivet en „Undervisningsplan for Skoleaaret 1867—1868,“ som indeholder en Fortegnelse over de Pensa, der i Løbet af det nu tilendebragte Skoleaar er gennemgaaet i de forskjellige Fag, skal vi ikke her gjentage denne Fortegnelse, men derimod i Korthed opføre, hvad der agtes læst i det kommende Skoleaar (1868—1869). Dette falder forøvrigt i de fleste Punkter sammen med, hvad der i det forløbne Aar har været læst. Dog har enkelte Klasser, især af de lavere, paa Grund af den sterkt udbredte Mesling-Epidemi, ikke ganske kunnet naa det for dem fastsatte Maal, ligesom en Klasse (4 L.) Undervisning har været sat betydelig tilbage derved, at det halve Antal af Klasseens Disciple i det sidste Halvaar har været forberedte til Konfirmationen og dermed har haft en meget stor Del af sin Tid optagen. For Fremgangsmaaden og Undervisningsmetoden i de forskjellige Fag forbeholder vi os ved en senere Leilighed at gjøre Rede.

Nedenstaaende Plan suppleres ved en særskilt trykt Fortegnelse over de Lærebøger, som i hver Klasse benyttes.

N o r s k.

1ste Fællesklasse. Gjennem den saakaldte Lydmethode oplæres Børnene til ren og sammenhængende Læsning af latinsk og norsk Tryk og samtidig dermed til at skrive de latinske Bogstaver. En Del Eventyr og lette Vers meddeles mundtlig og gjengives af Disciplene. Af Bibelhistorien fortælles og gjengives det vigtigste af 1ste Mosebog og af Jesu Levnet.

2den Fællesklasse. Fortsatte Øvelser i Læsning; Samtale om det læste og Gjengivelse af dets Indhold. Omtrent 40

Smaadigte læres udenad og foredrages fra Kathederet. Til hver Dag faar Eleverne 1—2 Linjer til Afskrivning efter Bog med betegnet Stavelsesdeling.

3dje Fællesklasse. Fortsatte Øvelser i Læsning, dels med, dels uden Forberedelse hjemme. Udenadslæsning af Vers (omtr. 2 ugentlige Timer); en Del af de lærte Vers syn- ges i enstemmigt Kor. Afskrivning efter Bog; i sidste Halvaar Diktat.

4de Fællesklasse. Fortsat Læsning indenad og udenad; frem- deles jevnlig Sang. Mundtlig gjennemgaaes og indøves ved Analyse det allervigtigste af Tale- og Sætnings- delene samt af Formlæren, af Sætningslæren Hoved- og Bisætning. Diktat 2 Gange ugentlig.

5te Fællesklasse. Fortsat Læsning indenad og udenad. Nøi- agtig Repetition af det, som i 4de Fællesklasse er ind- øvet af Grammatiken; de forskellige Arter af Bisætning- ger medtages. Af Retskrivningslæren indøves ogsaa Bru- gen af Skilletegnene. Fortsat Diktat og i sidste Halvaar skriftlig Gjengivelse af lette Fortællinger.

1ste Realklasse. Fortsat Læsning indenad og udenad samt Analyse. Formlæren udførligere. Et skriftligt Arbeide om Ugen, dels Diktat, dels Gjenfortælliug eller Omsæt- ning af Digt til Prosa.

2den Realklasse. Fortsat Læsning indenad og udenad samt Analyse. Den største Del af Syntaxen. Hver anden Uge et skriftligt Arbeide, tildels selvstændige Fortællin- ger eller Skildringer.

3dje Realklasse. Fortsat Literaturlæsning; af og til frem- deles Analyse til Befæstelse i Grammatiken, som nu læses tilende. Hver anden Uge en Stil, dels Fortællin- ger, Skildringer o. l., dels Uddrag eller Oversættelse af

læste Stykker, dels ogsaa Opgaver, som hentes fra det ved Undervisningen i andre Fag tilegnede Stof.

4de Realklasse. Fortsat Læsning, især af Fælleslitteraturen samt af svenske Stykker. Stile omtrent som i 3 R.

5te Realklasse. Literaturlæsning, især af danske og norske Forfattere fra dette Aarhundrede; i nogle Uger af Skoleaaret læses udvalgte Stykker af svensk Literatur. Hver anden Uge en Stil; (Opgaverne hentes for en større Del fra det ved Undervisningen i andre Fag tilegnede Stof).

1ste Latinklasse. }
2den Latinklasse. } Som de tilsvarende Realklasser.

3dje Latinklasse. Fortsat Literaturlæsning. Hver anden Uge en Stil (Uddrag af læste Stykker af vor egen eller af den græske eller latinske Literatur; Oversættelse fra Tydsk eller Latin; Fortællinger og Skildringer).

4de Latinklasse. Fortsat Læsning, især af Fælleslitteraturen; desuden norske Oldkvad. Hver anden Uge en Stil. Opgaverne hentes, saavidt muligt, i Regelen fra det ved Undervisningen i Latin, Græsk eller Historie tilegnede Stof.

5te Latinklasse. Fortsat Læsning; danske og norske Forfattere fra dette og Slutningen af forrige Aarhundrede. Svensk som i 5 R. Stile som i 4de Latinklasse; en Gang imellem Opgaver af den saakaldte „ræsonnerende“ Art.

6te Latinklasse (3 Timer). Stil 1 à 2 Gange om Maanedden; Opgaver af den ved examen artium sedvanlige Art. Læsning og Gjennemgaaelse af udvalgte Literaturverker.

— — —
T y d s k.

5te Fællesklasse. Det vigtigste af Formlæren gennemgaaes og indøves ved mundtlig og skriftlig Oversættelse fra og

til Tydsk; en Gang ugentlig Stil; undertiden Diktat af et forud opgivet Stykke. Læsebogen paabegyndes.

1ste Realklasse. Fortsættelse fra 5te Fællesklasse; en Stil om Ugen, af og til Diktat. Formlæren repeteres; de vigtigste Regler af Syntaxen medtages leilighedsvis, eftersom man faar Brug for dem.

2den Realklasse. Autenrieths Læsebog paabegyndes; en Stil om Ugen og undertiden Diktat.

3dje Realklasse. Fortsættelse fra 2den Realklasse; Grammatiken læses tilende; undertiden extemporal Oversættelse af Stykker i Læsebogen samt af norske Exempler til Tydsk; hver anden Uge en Hjemmestil.

4de Realklasse Fortsættelse fra 3dje Realklasse; Repetition af Grammatiken; fremdeles Stil hver anden Uge.

5te Realklasse. Fortsat Læsning af passende Stykker; jævnlig extemporal Oversættelse til og fra Tydsk; hver anden Uge Stil; Repetition af Grammatiken.

1ste Latinklasse. Fortsættelse; i Regelen en Stil om Ugen. Grammatik som 1ste Realklasse.

2den Latinklasse. Autenrieths Læsebog paabegyndes. De vigtigste Punkter af Formlæren repeteres; jævnlig Øvelser i mundtlig Oversættelse fra Norsk til Tydsk.

3dje Latinklasse. Fortsættelse fra 2den Latinklasse. Hovedpunkterne af Syntaxen.

4de Latinklasse. Fortsættelse i Læsebogen. Syntax. Oversættelse til Tydsk.

5te Latinklasse. } Forfatterlæsning. Repetition af Gramma-
6te Latinklasse. } tiken.

F r a n s k.

1ste Realklasse. Ved Benyttelse af Sandbergs Lærebog søger man at bringe Disciplene til en rigtig Udtale, til

Sikkerhed i de vigtigste Dele af Formlæren, til nogen Gløsekundskab og til Færdighed i at anvende det lærte ved Oversættelse af lette Exempler til og fra Fransk.

2den Realklasse. Øvelserne fra 1ste Realklasse fortsættes; ved Udgangen af denne Klasse bør Eleverne have det væsentlige af Formlæren inde; af Syntaxen medtages leilighedsvis, hvad man under Læsningen faar Brug for. Passende Stykker af Læsebogen. *Mindst* 1 Gang ugentlig et skriftligt Arbeide (dels Stil, dels Diktat — i Begyndelsen efter Forberedelse hjemme).

3dje Realklasse. Henved 40 Blade af Læsebogen. Repetition af de vanskeligere Dele af Formlæren, forsaavidt det findes nødvendigt. De vigtigste Regler af Syntaxen meddeles leilighedsvis mundtlig og gennem Henvisninger til Grammatiken. Mundtlige og skriftlige Øvelser, (en Stil om Ugen); Diktat.

4de Realklasse. Fortsættelse i Læsebogen; jævnlig Øvelser i Oversættelse ex tempore. Syntaxen læses i Sammenhæng. Mundtlige og skriftlige Øvelser, for det meste efter Eibe (1 Stil om Ugen).

5te Realklasse. Fortsættelse i Læsebogen. Grammatiken repeteres. Mundtlige og skriftlige Øvelser som i 4de Realklasse.

3dje Latinklasse. Som 1ste Realklasse.

4de Latinklasse. Omkring 30 Blade af Læsebogen. Formlæren repeteres. Leilighedsvis medtages enkelte Hovedpunkter af Syntaxen.

5te Latinklasse. Fortsættelse i Læsebogen; Øvelser i extemporal Oversættelse. Det vigtigste af Syntaxen læses i Sammenhæng.

6te Latinklasse. Fortsættelse fra foregaaende Klasse.

E n g e l s k.

3dje Realklasse. Ved Benyttelse af den i Læsebogen indtagne korte Sproglære, ved mundtlig og skriftlig Gjengivelse af et passende Udvalg af Exemplerne hos Eibe og ved Læsning i Læsebogen søger man at bringe Disciplene til en rigtig Udtale, til Sikkerhed i Formlæren, til nogen Glosekundskab og til Færdighed i at anvende det lærte ved Oversættelse af lette Exempler til og fra Engelsk.

4de Realklasse. Fortsættelse i Læsebogen; undertiden extemporal Oversættelse. Fortsatte skriftlige og mundtlige Øvelser til Befæstelse i Grammatiken; 1 Stil ugentlig.

5te Realklasse. En Bog af en engelsk Forfatter. Fortsatte Øvelser omtrent som i 4de Realklasse; Repetition af Grammatiken; 1 Stil ugentlig.

 L a t i n.

1ste Latinklasse. Det væsentligste af den regelmæssige Formlære; tilsvarende latinske og norske Exempler. Efterat de norske Exempler er gjengivne *mundtlig* paa Latin, oversættes de, saa ofte som Tiden tillader det, *skriftlig*. Mundtlig meddeles de allernødvendigste Regler af Syntaxen, eftersom de Exempler, der læses, giver Anledning dertil. Omtrent Halvdelen af Vokabulariet. 1 Time ugentlig anvendes til Fortælling af græske Gude- og Heltesagn.

2den Latinklasse. Formlæren fuldstændigere. Af Syntaxen meddeles de vigtigste Regler, eftersom de kræves under Forfatterlæsningen; 1 Stil om Ugen, desuden mindst 1 Time ugentlig mundtlig Oversættelse fra Norsk til Latin. 2 à 3 Bøger af Cæsar de bello Gallico; under Læsningen medtages det nødvendigste af de romerske Krigsantikviteter. — Den sidste Del af Vokabulariet.

3dje Latinklasse. 3dje Bog af Cæsar de bello Gallico; Sallusts Catilina. Omtrent 1200 Vers af Ovids Metamorfofer. Kasuslæren i Sammenhæng; desuden Repetition af det, som i de foregaaende Klasser er gennemgaaet af Grammatiken. — Hjemmestile og mundtlig Oversættelse til Latin som i 2den Latinklasse. — Efter en kort Oversigt over Roms tidligere Historie læses udførligere Republikens to sidste Aarhundreder; det vigtigste af Statsforfatningen medtages.

4de Latinklasse. Sallusts Catilina; Ciceros Cato major (og, hvis Tiden tillader det, omtrent 30 Kapitler til af Ciceros Taler); Livius 21de Bog. Af Syntaxen læses Sætningslæren. — 1 Hjemmestil og 1 Extemporalstil om Ugen. — Roms Historie indtil Aar 200 før Kristus; den romerske Statsforfatning i samme Tidsrum.

5te Latinklasse. Livius 21de og 22de Bog. 2 Bøger af Vergils Æneide. Cicero de senectute. De vigtigste Stykker af Grammatiken repeteres leilighedsvis. Ugentlig 2 skriftlige Arbejder, afvekslende Stil og Oversættelse. — Det vigtigste af de romerske Antikviteter (efter Boyesen).

6te Latinklasse. Fortsat Forfatterlæsning og Repetition. Ugentlig 1 Stil og 2 Oversættelser skriftlig. Den gamle Historie læses tilende.

G r æ s k.

2den Latinklasse. Det vigtigste af den regelmæssige Formlære indtil 2den Hovedkonjugation læses og indøves ved Oversættelse af græske og norske Exempler; (af de norske Exempler læses omtrent dobbelt saa mange som af de græske). I Regelen 2 Gange om Ugen skriftlige Arbejder, i den senere Del af Skoleaaret oftere og da mest ex tempore.

3dje Latinklasse. Formlæren læses tilende og repeteres; græske og norske Exempler som i 2den Latinklasse;

ligesaa skriftlige Arbeider. Omtrent 2 Bøger af Xenofons Anabasis.

4de Latinklasse. Formlæren repeteres; Kasuslæren gennemgaaes mundtlig og indøves ved Oversættelse af norske Exempler. Slutningen af 2den Bog af Xenofons Anabasis. Omtrent 1 Bog af Herodot.

5te Latinklasse. Formlæren repeteres; det vigtigste af Syntaxen gennemgaaes mundtlig. 6 à 8 Bøger af Homer. Grækenlands Historie fra den ældste Tid til Alexander den store gennemgaaes udførlig.

6te Latinklasse. Grammatiken, især Syntaxen, repeteres og indøves ved Oversættelse af norske Exempler. Fortsat Forfatterlæsning og Repetition.

Religion.

1ste Fællesklasse. Se „Norsk.“

2den Fællesklasse. Det væsentligste af Bibelhistorien gennemgaaes mundtlig; ligesaa de 10 Bud. Enkelte Salmevers læres og synges.

3dje Fællesklasse. Af Bibelhistorien det gamle Testament. De 3 første Parter af Katekismen. Enkelte Salmevers læres og synges.

4de Fællesklasse. Af Bibelhistorien det nye Testament. De 2 sidste Parter af Katekismen; derefter repeteres alle 5 Parter. — Bibellæsning: omtrent Halvdelen af et Evangelium. — Enkelte Salmer og Bibelsprog læres.

5te Fællesklasse. Katekismen gennemgaaes udførligere. — Bibellæsning: den sidste Halvdel af Lukas's Evangelium. — Søndagsevangelierne gennemgaaes, og enkelte Salmer læres.

1ste Realklasse. Bibelhistorien indtil Josva Bog. Bibellæsning. Enkelte Salmer.

- 2den Realklasse.* Bibelhistorien til det nye Testament. Forklaringens første Part.
- 3dje Realklasse.* Bibelhistorien til Skjærtorsdag; Forklaringen til 4de Part.
- 4de Realklasse.* Bibelhistorien tilende. Repetition af Forklaringen.
- 5te Realklasse.* Repetition af Bibelhistorien og Forklaringen.
- 1ste Latinklasse.* }
2den Latinklasse. } Som de tilsvarende Realklasser.
3dje Latinklasse. }
- 4de Latinklasse.* Bibelhistorien læses ud i 1ste Halvaar; i 2det Halvaar paabegyndes Markus's Evangelium paa Græsk.
- 5te Latinklasse.* Markus's Evangelium tilende. Kirkehistorien paabegyndes.
- 6te Latinklasse.* Kirkehistorie. Repetition.

Historie.

- 3dje Fællesklasse.* Fortællinger af Norges ældste Historie, omtrent til Magnus den godes Død; det vigtigste af Gudesagnene medtages.
- 4de Fællesklasse.* Norges Historie til Kalmarforeningen. I Skoleaarets sidste Del paabegyndes Nissens Verdenshistorie, hvor der læses til Side 26 (Solon).
- 5te Fællesklasse.* Verdenshistorien fra Solon til Korstogene.
- 1ste Realklasse.* Fra Korstogene til den franske Revolution.
- 2den Realklasse.* Daaes gamle Historie og af Middelalderen til „Tydskland fra Forliget i Verdun“ (S. 159).
- 3dje Realklasse.* Den gamle Historie tilende. Middelalderens Historie til Korstogene; derefter Nordens Historie til Borgerkrigene i Norge; derefter Middelalderens Historie tilende.

- 4de Realklasse.* Nordens Historie til Reformationen. Verdenshistorien til Westphalerfreden.
- 5te Realklasse.* Nordens Historie tilende. Den nyeste Tids Historie. Repetition.
- 1ste Latinklasse.* Som 1ste Realklasse.
- 2den Latinklasse.* Nissens Verdenshistorie fra Westphalerfreden til den franske Revolution. Middelalderen til Kors-togene (efter Daae). Derefter Nordens Historie til Borgerkrigene i Norge.
- 3dje Latinklasse.* Middelalderens Historie til Enden. Nordens Historie til Reformationen. (Den gamle Historie, se under Latin).
- 4de Latinklasse.* Den nyere Historie til Westphalerfreden. Nordens Historie til Reformationen. Derefter Verdenshistorie til den franske Revolution. (Den gamle Historie, se under Latin).
- 5te Latinklasse.* Den nyeste Tids Historie. Nordens Historie til 1660. (Den gamle Historie, se under Græsk).
- 6te Latinklasse.* Nordens Historie tilende. Repetition.

Geografi.

- 2den Fællesklasse.* Idet man gaar ud fra nærliggende og kjendte geografiske Forhold, søger man ved Hjælp af Globus at gjøre Disciplene bekjendte med de vigtigste geografiske Begreber, Jordens Skikkelse, Bevægelse o. s. v.; derefter gjenemgaar man under Benyttelse af Vægkarter det allermerkkeligste ved de europæiske Lande (Norden noget fuldstændigere).
- 3dje Fællesklasse.* Mere indtrængende Gjennemgaaelse af det i 2den Klasse lærte (fremdeles uden Benyttelse af Lærebog).
- 4de Fællesklasse.* Geelmuydens Udtog til Asien; af og til lette Øvelser i Karttegning.

- 5te Fællesklasse.* Til Amerika; Karttegning.
- 1ste Realklasse.* Resten af Geelmuydens Udtog; Karttegning.
- 2den Realklasse.* Daacs større Lærebog til Sverige.
- 3dje Realklasse.* Til Asien.
- 4de Realklasse.* Daacs større Lærebog tilende. Repetition af Indledningen.
- 5te Realklasse.* Fortsat Repetition.
- 1ste Latinklasse.* Som 1ste Realklasse.
- 2den Latinklasse.* Daacs større Lærebog til Norge.
- 3dje Latinklasse.* Til Tydskland.
- 4de Latinklasse.* Til Afrika.
- 5te Latinklasse.* Daacs større Lærebog tilende.
- 6te Latinklasse.* Repetition.

Regning og Mathematik.

- 1ste Fællesklasse.* Øvelser i Tælling, i Skrivning og Læsning af Tal samt i Addition og Subtraktion af mindre Tal, anvendt paa praktiske Exempler og udført baade gjennem Hoved- og Tavleregning.
- 2den Fællesklasse.* Øvelserne i Skrivning og Læsning af Tal samt i Addition og Subtraktion fortsættes ved Anvendelse paa større Tal. *Multiplikation* indøves gjennem Hoved- og Tavleregning og anvendes paa lette praktiske Opgaver, som Prisberegning og høiere Enheders Omdannelse til lavere. *Divisjon* paabegyndes (1 Siffer som Divisor) og indøves paa lignende Maade.
- 3dje Fællesklasse.* *Divisjon* indøves fuldstændigere; derpaa gennemgaaes paany de 4 Regningsarter i benævnte hele Tal. Lette Opgaver til Hovedregning ved Siden af Tavleregning.
- 4de Fællesklasse.* Fortsat Indøvelse af Regning med benævnte hele Tal; Brøks Addition og Subtraktion med Anvendelser.

5te Fællesklasse. Brøks Addition og Subtraktion repeteres. Derpaa gennemgaaes Multiplikation og Division med stadig Anvendelse paa praktiske Opgaver.

1ste Realklasse. Brøk og Decimalbrøk med Anvendelse af samme; Proportioner; simple Ligninger af 1ste Grad med 1 ubekjendt; tilsvarende Øvelser i Bogstavregning.

2den Realklasse. Fortsatte Øvelser i Algebra, derunder Ligninger med flere ubekjendte; 1ste Bog af Arithmetiken (o: Sætningerne gennemgaaes og læres, men uden Beviser); de vigtigste Sætninger i de 3 første Bøger af Geometrien forklares og indøves gennem simple Konstruktionsopgaver.

3dje Realklasse. 1ste og 2den Bog af Arithmetiken. Geometrien til lignedannede Figurer. Stadig Opgaver til det læste.

4de Realklasse. Resten af Arithmetiken og Geometrien. Den plane Trigonometri. Regning med Logarithmer (almindelige og trigonometriske), Renteregning, Rækker, Opgaver i Polygon- og Cirkelberegning.

5te Realklasse. Repetition af det foregaaende. Stereometri.

1ste Latinklasse. Brøk og Decimalbrøk med Anvendelse af samme; (Regningerne forklares og bevises); Regula de tri med Reduktion til Enheden.

2den Latinklasse. Fortsættelse med Brøkgregningen og dens Anvendelse paa Opgaver; sammensat Regula de tri; Ligninger af 1ste Grad med 1 og 2 (eller flere) ubekjendte; tilsvarende Opgaver og Øvelser i Bogstavregning.

3dje Latinklasse. Fortsatte Øvelser i Ligninger med flere ubekjendte og tilsvarende Opgaver; 1ste og 2den Bog af Arithmetiken. De vigtigste Sætninger af 1ste og 2den Bog af Geometrien (paa samme Maade som i 2den Realklasse).

- 4de Latinklasse.* Fortsatte Øvelser i Ligninger af 1ste Grad med flere ubekjendte og tilsvarende Opgaver; 2den Bog af Arithmetiken; Ligninger af 2den Grad og de vigtigste Sætninger af Potens- og Rodlæren. Geometrien til 4de Bog.
- 5te Latinklasse.* Det vigtigste af Potens- og Rodlæren; Ligninger af 2den Grad med 1 og flere ubekjendte. Geometri til ligedannede Figurer.
- 6te Latinklasse.* Ligninger af 2den Grad med flere ubekjendte; de tilbagestaaende Dele af Potens- og Rodlæren; Logarithmer. Geometrien tilende. Repetition.

Naturhistorie.

- 1ste Realklasse.* Indledningen og Pattedyrene; Norges Pattedyr gennemgaaes fuldstændigere. Den generelle Del af Botaniken.
- 2den Realklasse.* Fuglene. De vigtigste Plantefamilier; videre Indøvelse af den generelle Botanik; Botanisering.
- 3dje Realklasse.* Krybdyrene og Fiskene. — Fuldstændigere Gjennemgaaelse af Norges Flora; Linnés System; Plan-
tebeskrivelse; Botanisering.
- 4de Realklasse.* De lavere Dyr i kortfattet Fremstilling. — De almindeligste Mineralers Egenskaber og Forekomst; Bjergarternes mineralogiske Egenskaber.
- 5te Realklasse.* Repetition af Zoologien og det allervigtigste af Botaniken. Geologi i kortfattet Fremstilling.

Fysik.

- 4de Realklasse.* Mekanik og Varmelære.
- 5te Realklasse.* Elektricitet. Repetition af Mekaniken og Varmelæren.
-

Tegning.

- 1ste Realklasse.* Figurer og Ornamenteer.
2den Realklasse. Fortsættelse.
3dje Realklasse. Skygning; Tegning efter Modeller.
4de Realklasse. Fortsættelse; Perspektivtegning; Konstruktions-tegning.
5te Realklasse. Fortsættelse.

Legemsøvelser.

1. *Gymnastik.*

Som Ledetraad under Undervisningen benyttes:

For den *fristaaende* Gymnastik: „Anvisning för Undervisningen i Gymnastik och Vapenöfning af G. Nyblæus.“

For *Apparat-Gymnastik*: „Rothstein, die gymnastischen Rüstübungen nach P. H. Lings System.“

Hver Øvelsestid deles mellem *fristaaende* og *Apparat-Gymnastik*:

4de Fællesklasse. *Fristaaende*: 1ste, 2den og 3dje Øvelsestabel.

Apparat: De lettere Øvelser i 1ste Afdeling (se Rothsteins Anhang i hans Rüstübungen.)

5te Fællesklasse. *Fristaaende*: 4de og 5te Øvelsestabel.

Apparat: Hele 1ste Afdeling.

1ste Latin- og Realklasse. *Fristaaende*: 6te og 7de Øvelsestabel.

Apparat: Repetition af 1ste Afdeling samt de lettere Øvelser af 2den Afdeling.

2den og 3dje Latin- og Realklasse. *Fristaaende*: 8de og 9de Øvelsestabel.

Apparat: Hele 2den og de lettere af 3dje Afdeling.

4de, 5te og 6te Latinklasse, 4de og 5te Realklasse. *Fristaaende*: 10de, 11te og 12te Øvelsestabel.

Apparat: Hele 3dje Afdeling.

2. *Badning.*

Badning indtræder, saasnart Aarstiden tillader det, i de for hver Klasse fastsatte Gymnastiktimer.

3. *Exercitie.*

Trops-, Kompani- og Bataljons-Exercitie. (En Del af de ældre Disciple opøves til at føre Peloton).

Begynder i 1ste L. og 1ste R. og fortsættes i de høiere Klasser (3 Timer ugentlig det hele Aar; i Begyndelsen af Skoleaaret benyttes tillige et Par hele Dage); Udmarsch i Forening med lette Manøvrer 2 à 3 Gange om Aaret.

4. *Fegtning.*

Bajonet- og Floret-Fegtning 1 à 2 Timer ugentlig for de øverste Klassers Vedkommende.

Timeplan.

	Fællesklasser.					Realklasser.					Latinklasser.					
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	6
Norsk	12 ^{b)}	9	8	9	5	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3	3
Tydsck					7	5	4	2	3	2	5	2	2	1	1	1
Fransk						5	5	4	3	3			3	3	2	2
Engelsk								4	3	3						
Latin											11	8	7	7	9	8 ^{a)}
Græsk												7	7	7	8	7 ^{a)}
Religion		3	3	3	3	2	2	2	1	2	2	2	2	2	1	2
Historie ⁴⁾			3	3	3	3	3	3	3	3	3	2	2	2	2	2
Geografi		3	3	2	2	1	3	2	2	2	1	2	1	1	1	1
Regning og } Mathematik }	6	5	4	4	4	4	5	5	5	5	3	3	3	4	3	4
Naturhistorie						2	2	2	2	2						
Fysik									3	3						
Skrivning	6	4	4	3	3	3	1	1			2	1				
Tegning						2	2	2	2	2						
Gymnastik og } Vaabenøvelser }				3	3	5	6	6	6	6	5	6	6	6	6	6
Sang ⁵⁾					2	1					1					
Sum	24	24	25	27	32	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36	36

¹⁾ Derunder indbefattet den første Religions-Undervisning.

²⁾ I 1868—69 9. ³⁾ I 1868—69 6. ⁴⁾ Undervisningen i den gamle

Historie er i Latinafdelingen henlagt til de latinske og græske Ti-

mer. ⁵⁾ I de lavere Klasser benyttes en Del af Tiden i de norske

eller andre Timer til enstemmig Sang; i høiere Klasser vil Sang-

Undervisning blive indført efterhaanden.

Om Skolepenge og Fripladse.

Skolepengene er i 1ste Fællesklasse . . .	1	Spd. maanedlig		
i 2den og 3dje Do.	2*)	—	—	
i 4de og 5te Do.	3*)	—	—	
i Latin og Realklasserne	4	—	—	

Naar der er 2 Brødre, fragaar $\frac{1}{3}$ for den yngste; af 3 Brødre gaar den yngste frit; af 4 Brødre gaar den næst yngste frit, og for den yngste fragaar $\frac{1}{3}$. Skolepengene betales *forskudivis*. For den Maaned, hvori en Discipel kommer ind eller gaar ud, betales *helt ud*. Udmeldelser kan kun ske til Begyndelsen af en Maaned og maa i Regelen finde Sted 2 Maaneder forud; om f. Ex. en Discipel ønskes udmeldt fra 1ste Juli, maa Bestyrelsen derom underrettes inden 1ste Mai; en i Mai Maaned indløbende Udmeldelse gjælder først fra 1ste August o. s. v. — Naar Skolepengene ikke er betalte for 2 Maaneder, kan Bestyrelsen negte vedkommende Discipel Adgang til Skolen.

I det forløbne Skoleaar har der været bevilget Fripladse til et Beløb af 702 Spd.

Fripladse gives kun til trængende Disciple, der viser god Opførsel og gjør god Fremgang i Skolen og i Regelen kun til saadanne, som har været Skolens Disciple i et Par Aar og i denne Tid har betalt sine Skolepenge ordentlig. — Naar en af to eller flere Brødre faar Friplads, bortfalder i Regelen Moderationen for de øvrige.

*) For dem, der var Disciple af Skolen før August 1867, er Betalingen i 2den Fællesklasse kun 1 Spd. og i 4de kun 2 Spd. maanedlig.

Til examen artium er iaar anmeldt følgende Disciple af den „treaarige Latinskolé.“

1. *Eriksen*, Rudolf, 21 Aar gammel, Søn af afd. Skræddermester E. i Kristiania.
2. *Falkenberg*, Kristian, 17 Aar gammel, Søn af afd. res. Kap. F. i Frederikstad.
3. *Graff*, Truls Johannesen Wiel, 17 Aar gammel, Søn af Kaptein G. i Frederikshald.
4. *Hansen*, Thorvald, 20 Aar gammel, Søn af afd. Gaardbruger Hans Kristiansen i Spydberg.
5. *Hvistendahl*, Georg, 19 Aar gammel, Søn af Kjøbmand H. i Laurvik.
6. *Koren*, Anton, 18 Aar gammel, Søn af Provst K. i Frederikstad.
7. *Kristensen*, Kristian, 20 Aar gammel, Søn af Fattigforstander K. i Tune.
8. *Magelssen*, Anton, 20 Aar gammel, Søn af Provst M. i østre Aker.
9. *Magelssen*, Nils, 20 Aar gammel, Søn af Provst M. i vestre Toten.
10. *Munthe*, Johan F., 21 Aar gammel, Søn af Oberstløjtnant M. i Kristiania.
11. *Nygvist*, Ragnvald, 18 Aar gammel, Søn af Gartner N. paa Mos.
12. *Ohlsen*, Kristian, 19 Aar gammel, Søn af Toldbetjent O. i Laurvik.
13. *Risø*, Thomas, 20 Aar gammel, Søn af Gaardbruger R. i Haugesund.
14. *Schweigaard*, Sofus, 17 Aar gammel, Søn af Kjøbmand S. i Kragerø.
15. *Skattebøl*, Olaf, 21 Aar gammel, Søn af afd. Gaardbruger S. i Aal.

16. *Stenersen*, Hans, 19 Aar gamuel, Søn af afd. Gaardbruger S. paa Hadeland.
17. *Stockfleth*, Joachim, 19 Aar gammel, Søn af cand. theol. og Klokker S. i Kristiania.
18. *Strom*, Jakob Kristian, 20 Aar gammel, Søn af Sogneprest S. i østre Slidre.
19. *Traaen*, Karl, 21 Aar gammel, Søn af Kjøbmand T. paa Kongsberg.

Den offentlige Examen afholdes fra Onsdag den 1ste til Torsdag den 9de Juli, i Overensstemmelse med hosføiede Tabel.

Til at overvære Examen og Skolens Aarsfest, som holdes i Skolegaarden Lørdag den 11te Juli Kl. 11 Form., indbydes herved enhver, hvem Skolens Gjerning maatte interessere.

J. Aars.

P. Voss.

Examen 1868.

Den daglige Undervisning slutter:

for 4de Klasse af den treaarige Latinskole	Lørdag den 27de Juni
for de øvrige Latin- og Realklasser . . .	Fredag den 26de Juni
for 5te, 4de og 3dje Fællesklasse	Tirsdag den 30te Juni
for 2den Fællesklasse	Fredag den 3dje Juli
for 1ste Fællesklasse	Onsdag den 8de Juli

De til Klassernes Tal føiede Bogstaver *L. R. F.* betegne resp. Latinklasse, Realklasse og Fællesklasse af den fuldstændige Skole; hvor ikke disse Bogstaver er tilføiede, menes Klasser af de treaarige Latinskole. De tilføiede Tal 1, 2 og 3 betegner Afdelinger af samme Klasse.

Det efter hvert Fag anførte Nummer betegner det Værelse hvor Examen skal holdes.

Hvor ikke anderledes er bemærket, begynder Examen om Formiddagen Kl. 9, om Eftermiddagen Kl. 4.

Ferien varer til Fredag den 21de August Kl. 9 Form.

De til 1ste Fællesklasse indmeldte Disciple møder Lørdag den 22de August Kl. 9 Form.; de øvrige nye Disciple møder til Optagelsesprøve Torsdag den 20de August Kl. 9 Form.

Onsdag den 1ste Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

4.	Norsk Stil	Nr. 11.	<i>A. E. Eriksen.</i>	3.	Latinsk Stil.	Nr. 10.	<i>Schmidt.</i>
3.	Do.	„	10. <i>Schmidt.</i>	5 L.	Do.	„	22. <i>J. A. Eriksen.</i>
5 L.	Do.	„	22. <i>Storm.</i>	1 L.	Do.	„	12. <i>Olssen.</i>
4 L.	Do.	„	15. <i>Daac.</i>	5 R.	} Tydsk Stil „	11. <i>Storm.</i>	
3 L.	Geografi	„	13. <i>Olssen.</i>	4 R.			
2 L.	Norsk Stil	„	21. <i>Jensen.</i>	3 R.			
1 L.	Do.	„	12. <i>Fasting.</i>	2 R.	} Do. „	18. <i>Fasting.</i>	
5 R.	} Do.	„	18. <i>Sinding.</i>	1 R.			
4 R.							
3 R.	} Do.	„	8 <i>Marstrandcr.</i>	.			
2 R.							
1 R.							

Torsdag den 2den Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

4, 1.	Latin.	Nr. 11.	<i>Voss.</i>	4, 2.	Latin.	Nr. 11.	<i>Voss.</i>	
3.	Lat. Overs.	„	10. <i>Schmidt.</i>	4 L.	Græsk Stil.	„	15. <i>Schmidt.</i>	
5 L.	Do.	„	22. <i>Storm.</i>	3 L.	Do.	„	13. <i>A. E. Eriksen.</i>	
4 L.	Lat. Stil.	„	15. <i>Daae.</i>	2 L.	Do.	„	21. <i>Falkenberg.</i>	
3 L.	Do.	„	13. <i>J. A. Eriksen.</i>	1 L.	Geografi.	„	12. <i>Olssen.</i>	
2 L.	Do.	„	21. <i>Falkenberg.</i>	5 R. }	Mathe- matik skriftl.	„	11. <i>Gcelmuyden.</i>	
1 L.	Do.	„	12. <i>Schjöth.</i>	4 R. }				
5 R. }				3 R. }				
4 R. }	Engelsk Stil.	„	18. <i>Jensen.</i>	2 R.	Norsk.	„	18. <i>Fasting.</i>	
3 R. }								
2 R. }				Do.	„	8. <i>Fasting.</i>		
1 R. }								

Fredag den 3dje Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

3. Geografi Kl. 8. No. 10. <i>Olssen.</i>	5 L. 2. Matematik. No. 22. <i>Berner.</i>
5 L. 1. Matematik. „ 22. <i>Berner.</i>	4 L. Tydsk. „ 15. <i>Fasting.</i>
4 L. Religion. „ 15. <i>Marstrander.</i>	2 L. 1. Latin. „ 21. <i>Falkenberg.</i>
3 L. Norsk Stil. „ 13. <i>Geelmuyden.</i>	2 L. 2. Tydsk. „ 13. <i>A. E. Eriksen.</i>
3 L. 2. Religion Kl. 12 $\frac{1}{2}$. „ 13. <i>Olssen.</i>	1 L. Historie. „ 12. <i>Olssen.</i>
2 L. 1. Norsk. „ 21. <i>A. E. Eriksen.</i>	5 R. Geografi og Naturhistorie. „ 19. <i>Sinding.</i>
5 R. Religion. „ 19. <i>Brun.</i>	4 R. } 3 R. } Historie. „ 16. <i>Daae.</i>
4 R. } 3 R. } Fransk. „ 16. <i>Jensen.</i>	1 R. Fransk. „ 7. <i>Jenssen.</i>
2 R. Geografi. „ 18. <i>Sinding.</i>	5 F. a. Religion. „ 8. <i>Brun.</i>
5 F. a. Norsk skriftl. „ 8. <i>J. A. Eriksen.</i>	4 F. b. Norsk. „ 6. <i>Schollert.</i>
5 F. b. Do. „ 9. <i>Falkenberg.</i>	
4 F. a. Do. „ 5. <i>Christensen.</i>	
4 F. b. Do. „ 6. <i>Schollert.</i>	
3 F. a. Do. „ 4. <i>Klæbo.</i>	
3 F. b. Do. „ 17. <i>Jørgensen.</i>	

Lørdag den 4de Juli.

Formiddag.

4, 1.	Mathematik. Nr. 11.	<i>Berner.</i>
3.	Fransk	„ 10. <i>Nicolaysen.</i>
3.	Historie.	„ 18. <i>Daae.</i>
4 L.	Latin.	„ 15. <i>Schmidt.</i>
3 L.	Norsk	„ 13. <i>A. E. Eriksen.</i>
2 L. 2.	Historie Kl. 11.	„ 21. <i>Schjöth.</i>
1 l. 1.	Norsk.	„ 12. <i>Fasting.</i>
5 R.	Engelsk.	„ 19. <i>Storm.</i>
2 R.	Tydisk.	„ 18. <i>Brun.</i>
1 R.	Historie og Geografi.	„ 7. <i>Olssen.</i>
5 F. b.	Historie.	„ 9. <i>Schollert.</i>
3 F. a.	Regning.	„ 4. <i>Klæbo.</i>
3. F. b.	Regning.	„ 17. <i>Jørgensen</i>

Eftermiddag.

4, 2.	Mathematik. Nr. 11.	<i>Berner.</i>
5 L.	Historie.	„ 22. <i>Olssen.</i>
3 L.	Historie.	„ 13. <i>Schjöth.</i>
2 L. 2.	Norsk.	„ 21. <i>A. E. Eriksen.</i>
1 L. 2.	Norsk.	„ 12. <i>Fasting.</i>
4 R. }	Religion.	„ 16. <i>Brun.</i>
3 R. }		
5 F. b.	Norsk.	„ 9. <i>Falkenberg.</i>
4 F. a.	Historie.	„ 5. <i>Paulsen.</i>
4 F. b.	Regning.	„ 6. <i>Jørgensen.</i>

Mandag den 6te Juli.

Formiddag.

4, 1.	Historie Kl. 11. Nr. 11. <i>Daae.</i>
3.	Mathematik. „ 10. <i>Berner.</i>
5 L. 1.	Religion. „ 22. <i>Marstrander.</i>
4 L. 1.	Græsk. „ 15. <i>Daae.</i>
4 L. 2.	Do. Kl. 10. „ 15. <i>Schmidt.</i>
3 L. 1.	Latin. „ 13. <i>A. E. Eriksen.</i>
2 L.	Religion. „ 21. <i>Brun.</i>
5 R.	Tydsk og Fransk. „ 19. <i>Storm.</i>
4 R. } 3 R. }	Mathematik. „ 16. <i>Høyer.</i>
2 R.	Historie. „ 18. <i>Olssen.</i>
5 F. a.	Tydsk skr. „ 8. <i>J. A. Eriksen.</i>
5 F. b.	Do. do. „ 9. <i>Falkenberg.</i>
4 F. b.	Geografi. „ 6. <i>Schollert.</i>
3 F. a.	Historie. „ 4. <i>Kløbo.</i>
2 F. b.	Norsk skriftl. og Regning. „ 2. <i>Pedersen.</i>

Eftermiddag.

4, 2.	Historie. Nr. 11. <i>Daae.</i>
5 L. 1.	Latin. „ 22. <i>Storm.</i>
5 L. 2.	Religion. „ 19. <i>Marstrander.</i>
4 L.	Fransk. „ 15. <i>Nicolaysen.</i>
3 L. 2.	Latin. „ 13. <i>A. E. Eriksen.</i>
2 L. 1.	Historie. „ 21. <i>Schjöth.</i>
2 L. 2.	Latin. „ 12. <i>Falkenberg.</i>
4 R. } 3 R. }	Geografi „ 16. <i>Sinding.</i>
2 R.	Naturhistorie. „ 18. <i>Høyer.</i>
1 R.	Religion. „ 7. <i>Olssen.</i>
5 F. a.	Tydsk. „ 8. <i>J. A. Eriksen.</i>
5 F. b.	Geografi. „ 9. <i>Schollert.</i>
4 F. a.	Norsk. „ 5. <i>Christensen.</i>
3 F. b.	Do. „ 17. <i>Jørgensen.</i>
2 F. a.	Norsk skr. og Regning. „ 1. <i>Paulsen.</i>

Tirsdag den 7de Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

3.	Religion.	Nr. 10.	<i>Olssen.</i>	3.	Tydsk.	Nr. 10.	<i>Nicolaysen.</i>
5 L. 1.	Græsk.	„ 22.	<i>Aars.</i>	5 L. 2.	Græsk.	„ 22.	<i>Aars.</i>
5 L. 2.	Latin.	„ 15.	<i>Storm.</i>	3 L. 2.	Mathematik.	„ 13.	<i>Berner.</i>
3 L.	Tydsk.	„ 13.	<i>Falkenberg.</i>	3 L. 1.	Religion.	„ 11.	<i>Olssen.</i>
2 L.	Regning.	„ 21.	<i>Berner.</i>	2 L. 1.	Tydsk.	„ 21.	<i>A. F. Eriksen.</i>
1 L. 1.	Latin.	„ 12.	<i>Schjöth.</i>	1 L. 2.	Latin.	„ 12.	<i>Schjöth.</i>
5 R.	Historie.	„ 19.	<i>A. E. Eriksen.</i>	4 R. }	Tydsk.	„ 16.	<i>Storm.</i>
4 R.	Naturhistorie.	„ 16.	<i>Sinding.</i>	3 R. }			
3 R.	Do. Kl. 10.	„ 16.	<i>Höyer.</i>	2 R.	Fransk.	„ 18.	<i>J. A. Eriksen.</i>
1 R.	Norsk.	„ 7.	<i>Fasting.</i>	5 F. b.	Religion.	„ 9.	<i>Kløbo.</i>
5 F. a.	Do.	„ 8.	<i>J. A. Eriksen.</i>	3 F. b.	Geografi.	„ 17.	<i>Jørgensen.</i>
4 F. a.	Geografi.	„ 5.	<i>Schollert.</i>	2 F. a.	Norsk.	„ 1.	<i>Paulsen.</i>
3 F. a.	Norsk.	„ 4.	<i>Kløbo.</i>				
2 F. b.	Do.	„ 2.	<i>Pedersen.</i>				

Onsdag den 8de Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

4.	Latinsk Oversættelse.		3, 2.	Græsk.	No. 10.	<i>Storm.</i>
		Nr. 11.				
			5 L.	Geografi.	„ 22.	<i>Höyer.</i>
3, 1.	Latin.	„ 10.	3L.1.	Fransk.	„ 13.	<i>Nicolaysen.</i>
5 L.	Tydk.	„ 22.	3L.2.	Græsk.	„ 19.	<i>A. E. Eriksen.</i>
4 L.	Mathematik.	„ 15.	2L.1.	Do.	„ 21.	<i>Falkenberg.</i>
3 L. 1.	Græsk.	„ 13.	2L.2.	Geografi.	„ 15.	<i>Schjöth.</i>
3 L. 2.	Fransk.	„ 18.	1 L.	Regning.	„ 12.	<i>Paulsen.</i>
1 L. 1.	Tydk.	„ 12.	5 R.	Mathematik.	„ 19.	<i>Geelmuyden.</i>
5 R.	Mathematik		2 R.	Religion.	„ 18.	<i>Brun.</i>
	skriftl.	„ 19.	5F.b.	Regning.	„ 9.	<i>Pedersen.</i>
4 R.	Engelsk.	„ 16.	4F.a.	Religion.	„ 5.	<i>Schollert.</i>
3 R.			3F.b.	Do.	„ 17.	<i>Jørgensen.</i>
1 R.	Naturhistorie.	„ 7.	2F.a.	Geografi.	„ 1.	<i>Paulsen.</i>
5 F. a.	Historie.	„ 8.				
4 F. b.	Do.	„ 6.				
3 F. a.	Religion.	„ 4.				
2 F. b.	Geografi.	„ 2.				

Torsdag den 9de Juli.

Formiddag.

Eftermiddag.

4, 1.	Græsk.	No. 11.	<i>A. E. Eriksen.</i>	4, 2	Græsk.	No. 11.	<i>A. E. Eriksen.</i>		
3, 2.	Latin.	„	10. <i>Schmidt.</i>	3, 1	Do.	„	10. <i>Storm.</i>		
5L.1.	Fransk.	„	22. <i>Nicolaysen.</i>	5L.2.	Fransk.	„	22. <i>Nicolaysen.</i>		
4 L.	Historie og Geografi.	„	15. <i>Olssen.</i>	2L.1.	Geografi.	„	21. <i>Schjöth.</i>		
3L.1.	Mathematik.	„	13. <i>Berner.</i>	5 R. }	Fysik.	„	19. <i>Sinding.</i>		
2L.2.	Græsk.	„	21. <i>Falkenberg.</i>	4 R. }					
1L.2.	Tydk.	„	12. <i>Fasting.</i>	2 R.	Mathematik.	„	18. <i>Berner.</i>		
5 R. }	Fransk Stil.	„	18. <i>Jensen.</i>	1 R.	Tydk.	„	7. <i>Fasting.</i>		
4 R. }						5F.a.	Geografi.	„	8. <i>Olssen.</i>
3 R. }						5F.b.	Tydk.	„	9. <i>Falkenberg.</i>
1 R.	Regning.	„	7. <i>Höyer.</i>	3F.b.	Historie.	„	17. <i>Jürgensen.</i>		
5F.a.	Do.	„	8. <i>Hansen.</i>	2F.a.	Religion.	„	1. <i>Paulsen.</i>		
4F.a.	Do.	„	5. <i>Höyer.</i>						
4F.b.	Religion.	„	6. <i>Brun.</i>						
3F.a.	Geografi.	„	4. <i>Kløbo.</i>						
2F.b.	Religion.	„	2. <i>Pedersen.</i>						
1 F.	Norsk og Regning.	„	3. <i>Paulsen.</i>						
